

CATALUNYA ARTISTICA

PALMA DE MAJORCA

NÚM. 3. - PALMA DE MAJORCA

Núm. 3

LLIBRERIA VERDAGUER

Ptes. 2'50

TEXT CATALÀ, CASTELLÀ, FRANCÈS I ANGLÈS

FERRÀ (1930)

CATALUNYA ARTÍSTICA

LA CIUTAT
DE MALLORCA

SEIXANTA QUATRE IL·LUSTRACIONS

AMB TEXT DE

MIQUEL FERRÀ

LLIBRERIA VERDAGUER

(A. DOMÉNECH, S. EN C.)

RAMBLA DEL CENTRE, 5. — BARCELONA

1930

D'aquest llibre se n'ha fet un tiratge especial de 50 exemplars numerats amb paper holandès De Haesbeck per al text, i amb paper Nanquin superior per als gravats, destinats a la venda, i 5 exemplars no numerats fora comerç.

LA CIUTAT DE MALLORCA

L'antiga ciutat de Mallorca, capital un temps d'aquest reialme català i que prengué més tard, de la *Palmaria* dels romans, el seu nom actual de Palma, es dreça al fons d'una ampla badia, al S. O. de la Balear major.

La circumda una planura que limita a Llevant el puig de Randa, consagrat per la penitència de Ramon Llull, pel Nord la serra de Vallde-mossa i de Sóller, amb el Puig Major, que sovint blanqueja a l'hivern, i les muntanyes de Lluc, perdent-se enfora, i a Ponent, a pocs quilòmetres de la capital, la de Bellver i les de Gènova (*), que baixen en suaus ondulacions fins a la costa i deixen guaitar per damunt d'elles l'enasprada silueta de Galatzó.

El llit de la Riera, petit torrent desviat fa segles, separava abans, seguint el curs de les actuals principals avingudes, els dos costers damunt els quals la població s'assenta.

El viatger que arriba per mar no oblida més aquella visió de Palma, estargint damunt el cel matinal la trencada silueta dels seus teulats, palmers i campanars, dominats per la massa de la Seu amb sos contraforts i pinacles, sobre la muralla de Mar, i pel palau de l'Almudaina, antiga residència dels Reis de Mallorca. Quasi tocant les aigües del port, la bella galeria renaixement del Consulat, i el prodigi de gràcia de la Llotja; i a l'esquerra, sobre un turó flanquejat per un davassall de xalets que baixen fins a la ribera, i vestit, des de mig pendent, d'un pinar magnífic, el castell de Bellver, bastit per Jaume II de Mallorca a començaments del xiv segle, i als del xix famosa presó de Jovellanos, s'aixeca amb els seus murs circulars i ses torrelles, el seu pont llevadís damunt la fossada i la seva superba torre de l'Homenatge, unida al cos principal per un esveltíssim arc apuntat. Es aquest un dels monuments de la ciutat la visita dels quals s'imposa, no solament per l'interès que ofereixen el gran patí circular i la disposició de les cambres i dependències, sinó pel panorama que des d'allí dalt es contempla, comparable només al del golf de Nàpols.

La ciutat, plena de reminiscències moresques i medievals, ve caracteritzada principalment pels casals dels segles xvi, xvii i xviii, que s'alce-

(*) Nom d'un llogarret dependent de Palma.

a cada banda dels empedrats carrerons, netíssims i recollits de l'Almudaina, nom de l'antic recinte fortificat, entorn de l'antiga *Zuda* dels valis mallorquins, del qual resta encara un arc o porta d'entrada damunt del carrer que duu aquell nom (Almudaina). Aquest arc i els petits Banys àrabs, són les dues relíquies més visibles de la dominació musulmana dins la ciutat que es digué Medina Maiurka.

El monument més important de Palma és la catedral —la Seu—. Començada en el XIII segle per Jaume II, forma, dominant tota la ciutat, una massa gegantina de pedra, que el sol coloreja meravellosament amb encorsos d'un or taronja, i s'assenta, amb la mar als peus, veïna del palau de l'Almudaina, sobre el terraplè superior dels dos que forma allí la muralla.

La façana, obra del XIX segle, és, fins a les torrelles superiors que la coronen, i en les quals es veu a primer cop d'ull una mà més discreta, d'un fals goticisme de lamentable indigència. Es l'absis, i els contraforts, i el massís campanar quadrat amb els seus finestratges, i les dues portes laterals, la del Mirador i la de l'Almudaina, allò que presenta un vertader interès en l'exterior de la catedral mallorquina.

Poques arcades gòtiques igualen en esveltesa la que, oberta en el mur encarat a la badia, dóna ingrés al portal del Mirador, el més ric dels tres. (El principal, que respectaren quan es va alçar la nova façana, és de les darreries del XVI). Decorat aquell amb calats, relleus i estàtues, des de fa alguns anys hi manca la peça que més l'avalorava i que, per millor conservar-la, fou substituïda per una molt mediocre imitació moderna que res no evoca d'aquella admirable imatge alabastrina de la Verge amb l'Infant. Obra italiana del segle XV, de la més clàssica bellesa, la guarda avui el Palau Episcopal al Museu Diocesà, fundat fa mig segle amb un altre nom sota els auspicis de la Societat Arqueològica Lulliana.

L'interior de la Seu és d'una impressionant grandesa. Les seves naus, meravelloses en l'harmonia de llurs proporcions, recorden les de Santa Maria del Mar a Barcelona, separades com aquestes per dues fileres de columnes de secció octogonal, però més altes i atrevides. El gran rosetó, de deu metres de diàmetre, és el major del món. Les voltes de la nau central es clouen a una alçària de 44 metres, no atesa per les de cap catedral de la Península. L'efecte que produeixen a totes hores, però sobretot a entrada de fosc, és d'estupor veritable; encara que els banalíssims vitratges que recentment s'hi han instal·lat en destorbin la contemplació amb una nota agra i ofensiva.

El cor ha estat remogut del lloc que ocupava al centre de les naus, i els seus rics cadirats, adossats als murs de la capella major que presideix la càtedra episcopal, tallada en pedra. Al damunt mateix d'aquesta i al fons de la capella, que té, ella sola, les proporcions d'un temple gran,

s'obre l'absidiola de la Trinitat, amb els sepulcres de Jaume II i de Jaume III de Mallorca. L'altar major resta isolat al mig del cor, sota un baldaquí que penja de les voltes (*), i les estàtues de l'antic retaule gòtic, que es pot veure col·locat, cobrint un pany de paret, sobre el portal de sortida del Mirador, decoren avui els murs d'aquesta capella reial. D'altres en pedra s'hi adossen a l'arrenc dels arcs, soplujades per dossers en forma de pinacle.

Dues tribunes pels cantors uneixen el presbiteri amb les primeres columnes de les naus, a les quals vénen adossades, no sense treure'ls esveltesa, les dues trones de pedra.

Tot aquest arranjament és obra del gran arquitecte català Antoni Gaudí, autor del pla de reforma, encara avui discutidíssim. Les vidrieres dels dos finestrals, oberts per ell, un a cada banda de l'altar major, riques de dibuix i de tons bellíssims, d'una suavitat solemníssima que casa inefablement amb la color blau cendra de la pedra antiga, són un encert admirable.

No es pot pas dir el mateix del capriciós tornaveu de la trona de l'Epístola, ni del provisional damunt la de l'Evangeli, que és d'una revoltant lletjor. Les trones són dues obres del Renaixement de sobirana bellesa.

Cal assenyalar encara a l'atenció del visitant, alguns sepulcres gòtics —en primer terme, el del bisbe Galiana, ocult darrera el retaule dins la capella de la Verge de la Corona—, i el del marquès de la Romana, de primers del segle XIX; l'arc d'ingrés a l'antic cor, avui col·locat davant la sagristia de Vermells, dins una capella lateral; l'antiga sala capitular, que guarda al bell mig la tomba del darrer antipapa, Gil Sánchez Muñoz, successor electe i dimissionari de Pere de Lluna, amb el nom de Clement VIII, i que fou després bisbe de Mallorca; i, finalment, els retaules barrocs i platerescos de moltes capelles. El de Sant Martí, amb la imatge del sant a cavall, és un dels més sumptuosos, com també ho era el de la capella de Sant Bernat, substituït després d'un incendi per un modern pastitxo neogòtic en alabastre.

El palau de l'Almudaina, edificat, com el castell de Bellver, per Jaume II de Mallorca, al mateix lloc on s'alçava la residència dels valis, conserva encara en tot el seu tirat quelcom de moresc, evocador dels seus orígens. El prestigi històric s'uneix a una suggerent poesia en

(*) La gran corona de llànties que el circumda, no exenta de certa bellesa en l'entonació apagada de les colors i en alguns detalls, però enorme i de forma general massa arbitrària, és un model que hi fou col·locat provisionalment.

les seves torres quadrangulars —coronades de marlets i vetllades, des del cim de la teulada, per l'àngel d'aram que abans rematava la més alta—, en ses volades de fusta damunt els amples balconatges i en la graciosa galeria ogival que mira a la badia.

Posseeix aquest palau, que avui allotja l'Audiència, la Capitania general i la Majordomia del Reial Patrimoni, una bella i espaiosa capella gòtica, dedicada a Santa Anna, amb un retaule del segle xv. Hi dóna ingrés un portal romànic en marbre vermellós, obert dins el pati d'honor, que és, dins Mallorca, la mostra més important i quasi l'única d'aquell estil arquitectònic. Interessant, a més de l'esmentat pati, un altre d'interior, amagat i venturosament per restaurar, que té un singular caràcter.

El palau de l'Almudaina ha conservat el seu a través de les reformes i restauracions efectuades en diferents èpoques, la més desencertada de les quals ha estat la darrera, amb el pueril i deplorable pastitxo enganxat a la façana Sur, arran de les escales que pugen, fent-hi joc, de la muralla de Mar.

El mur que tanca pel Nord el vast edifici, emmantellat d'eures i coronat per una discreta imitació de la torre del castell dels Reis de Mallorca a Perpinyà, voreja les escales que munten del jardinet de la Glorieta, on s'alça la font commemorativa dedicada al poeta Joan Alcover. La figureta allegòrica que la corona és obra de l'escultor català Enric Casanovas. Des del replà superior de les escales es domina una de les més belles perspectives interiors de la ciutat, amb el buc i el punxagut campanar de Santa Creu alçant-se enfront per sobre els arbratges de la Glorieta i del passeig del Born, i al lluny el cim rocós de Galatzó, guaitant darrera les muntanyes de Valldurgent.

La façana de l'Almudaina que mira a Ponent i que és, després de la de Migjorn, la més interessant, ha estat malauradament cegada per la caserna de la Cavalleria i pel rengle de banals construccions que voreja el carrer de la Marina i obstrueix la visió del palau quasi totalment.

La Llonja, o Llotja de Mar, d'un gòtic harmoniós, banyat en serenors clàssiques, —planta quadrada, torres i cresteria de marlets, gran portalada i finestrals calats, elegants estàtues als angles (n'hi falten algunes)—, és un dels més bells exemplars mediterranis d'arquitectura civil del segle xv, obra de Gillem Sagrera. L'interior, allotjant un modest museu provincial de pintures, és format per una gran sala, amb voltes nervades, sostingudes per columnes de tronc en espiral, que simulen un veritable bosc d'esveltes palmeres.

Monuments d'art ogival dignes de visitar-se són encara Santa Eulàlia, bella església de tres naus (façana moderna), dins la qual es pot veure,

entrant a mà dreta, un retaule gòtic força interessant, dedicat als quatre Sants Coronats (*), el temple de Sant Francesc i el portal major de la parròquia de Sant Miquel, que fou abans mesquita, si bé no hi queda res que ho recordi, primer lloc on es celebrà el sant sacrifici després de la conquesta, i on es guarda encara avui la imatge de la Verge de la Salut, esculpida en marbre, que, segons tradició, portava dins la seva nau el Rei En Jaume, i davant la qual féu vot de consagrar-li el temple que havia d'ésser la catedral.

Dins l'esmentada església de Sant Francesc, que obre al fons de la plaça d'aquest nom la seva esplèndida portalada barroca, i adossat al mur lateral de la capella de Nostra Dona de la Sapiència, allà on comença l'absis, hi ha el sepulcre de Ramon Llull, pertanyent a les darreries de l'art gòtic, ricament cisellat en la part que fou acabada, amb inscripcions i alegories (**) del Trivi i el Quadrivi en el seu cos inferior, i a dalt l'urna alabastrina amb l'estàtua jacent del gran mallorquí, que no pot contemplar-se sense una pregonera emoció.

El famós claustre d'aquest convent, que ocupa una vasta àrea al costat del temple, dominat pel gentilíssim campanar, semblant a un minaret, és un dels monuments més exquisits que estotja la capital de l'illa.

Un altre bell i oblidat edifici gòtic és l'església del convent de Santa Margarida, avui Hospital Militar, a l'extrem del carrer de Sant Miquel, que implora, convertida en magatzem, la seva redempció.

També, sota l'altar major de la parròquia de Santa Creu, mereix visitar-se la cripta dedicada a Sant Llorenç, fa poc intel·ligentment restaurada, amb voltes i pilars que recorden la biblioteca de Poblet.

Hauriem de parlar encara dels temples de Sant Jaume, de l'Hospital, de Sant Jeroni i d'algun altre, per no ometre cap monument interessant en l'estil gòtic.

D'època posterior són la majoria d'esglésies conventuals —Santa Clara, Santa Magdalena, les Caputxines, les Tereses, la Concepció, Santa Caterina de Sena—, obra totes elles del Renaixement, amb voltes, cúpules i cimboris de sobria bellesa, on resplendeix la noblesa de la pedra.

De la Casa de la Ciutat, cal només remarcar la majestuosa façana del segle XVI i la monumental volada de fusta amb escultures que l'eixopluga.

Pobrament instal·lats al peu de l'escala, s'hi troben els restes de la

(*) Un altre retaule gòtic no menys bell és guardat, entrant també a mà dreta, a l'església de Montesión dels PP. Jesuïtes, notable pel seu portal barroc.

(**) Hi manquen les estàtues.

col·lecció d'estàtues romanes que integrà el museu de Raixa, fundat pel cardenal Despuig. Avui aquestes peces, algunes prou importants, són propietat de l'Ajuntament de Palma. A Raixa, l'aristocràtica vil·la que les guardava, al peu de les muntanyes de Sóller, es pot visitar encara la bella escalinata italiana, flanquejada de vasos i d'escultures i ombrejada de pins i de xiprers, que féu construir dins els seus jardins el pròcer cardenal.

La casa senyorial mallorquina, segles xvi, xvii i xviii, ofereix, dins un estil italià que evoca el dels palaus florentins, un tipus autòcton perfectament caracteritzat per l'aplicació de totes les formes i elements decoratius del Renaixement damunt l'estructura gòtica, que dóna lloc a les més elegants i gracioses solucions.

Exceptuant algunes façanes plateresques (palaus Olesa i del marquès del Palmer), la de ca En Berga, amb el seu escut barroc i la seva formidable balconada de pedra, i la fina galeria de casa el marquès de Sollieric, que mira al Born, caracteritza els exteriors d'aquests palaus, i la majoria dels interiors, una eixuta austeritat: només l'alçada dels sostres i l'amplada dels portals, els balcons i les volades, i, sobretot, dels grans patis d'entrada, revelen llur importància. D'aquests patis, que constitueixen un de llurs aspectes més notables i característics, són dignes d'esmentar singularment els de ca N'Olesa, de ca En Morell (marquès de Sollieric), i de ca el marquès de Vivot, aquest darrer menys pur que els dos primers, però d'una vastitud magnífica.

En el de ca En Morell, l'escala i la galeria que guaita dins el pati mateix, són un prodigi de gràcia. Però el de ca N'Olesa és, potser, dins la seva sobrietat, el més bell de tots. Deliciós de proporcions, tots els detalls hi són endemés escaients: el brocal de la cisterna, el fanal damunt l'escala, l'encimerat escut de pedra, les finestres plateresques i els portalets també platerescos dels dos estudis a banda i banda de portal d'entrada, de mig punt i amb grans dovelles, com tots els d'aquests casals.

Aquests patis són tots descoberts, amb columnes jaspiades d'un marbre del país, rogenic i avellana, i grans arcs rebaixats, segons un cànion robust. Abunden dins els barris aristocràtics de la ciutat vella, com el que circumda la catedral, i constitueixen la sorpresa i l'admiració contínues del visitant. Fóra llarg dreçar-ne la llista. Per la restauració exemplar de què recentment ha estat objecte, mereix ésser assenyalat el de ca En Font, dins el carrer de Sant Francesc. Fins deixant a part les monumentals, una multitud d'altres entrades i patis empedrats, amb passamans de ferro forjat i grans poms de llautó lluent, contribueix a donar a la població un noble segell. Res no iguala la pulcritud i la pau d'aquells carrers senyorials i levítics.

L'interior dels magnes casals, amb llurs altíssims enteixinats, llurs parets blanques cobertes de retrats i altres teles a l'oli i amb mobles adossats de cuir i de noguer, o ricament entapissades i il·luminades per esplèndides aranyes —veritables museus amb aires de convent i de palau—, impressiona per les vastes proporcions, tant com per la seva magnificència, reveladora d'un passat de riquesa.

A la importància i qualitat artística d'aquests palaus corresponen les granges o alqueries senyorials que s'alcen en molts d'indrets del pla i de la muntanya i participen del mas i de la villa italiana, a voltes amb reminiscències orientals en els seus horts i jardins, amb pèrgoles i jocs d'aigües. Raixa, Alfàbia, La Granja d'Esporles, poden fàcilment visitar-se des de Palma. I encara més fàcilment Son Berga, a l'extrem de la línia del tramvia d'Establiments, dins un dels més bells paisatges dels voltants de la ciutat.

La part d'urbanització moderna de la capital mallorquina, d'una banalitat desconsoladora, ha estat molt mal dirigida.

MIGUEL FERRÀ.

LA CIUDAD DE PALMA

La antigua Ciudad de Mallorca, que tomó de la *Palmaria* de los romanos su nombre actual de Palma, se alza en el fondo de una ancha bahía, al S. O. de la Balear mayor.

La circunda una llanura que limitan, hacia el Este el monte de Randa, consagrado por la penitencia de Ramón Llull, por el Norte, la sierra de Valldemosa y de Sóller, con el Puig Mayor, que las nieves blanquean en el invierno con frecuencia, y las montañas de Lluch perdiéndose a lo lejos, y por el Oeste, a pocos kilómetros de la capital, la de Bellver y las de Génova (*), que bajan en suaves ondulaciones hasta la costa, dejando asomar por encima de ellas la silueta áspera y azul de Galatzó.

El cauce de la Riera, pequeño torrente, desviado hace siglos, que baja de aquel lado, separaba antes, siguiendo el curso de las actuales principales avenidas, las dos laderas donde se asienta la población.

El viajero que llega por mar no olvida nunca más aquella visión de Palma, recortando sobre el cielo matinal la quebrada silueta de sus tejados, palmeras y campanarios, dominados por la mole de la Seo con sus contrafuertes y pináculos, sobre la muralla de mar, y por el palacio de la Almudaina, antigua residencia de los Reyes de Mallorca. Casi tocando las aguas del puerto, la bella galería renacimiento del Consulado y el prodigio de gracia de la Lonja; y a la izquierda, sobre un colina flanqueada por gran número de chalets que bajan hasta la ribera, y vestida desde la mitad de la pendiente, de un pinar magnífico, el castillo de Bellver, construido por Jaime II de Mallorca a principios del siglo xiv, y en los comienzos del xix famosa prisión de Jovellanos, se levanta con sus muros circulares y sus torrecillas, su puente levadizo sobre el foso y su soberbia torre del Homenaje, unida al cuerpo principal por un esbeltísimo arco apuntado. Es éste uno de los monumentos de la ciudad cuya visita se impone, no solamente por el interés que ofrecen el gran patio y la disposición de las habitaciones y dependencias, sino también por el panorama que desde allí se contempla y que trae el recuerdo del golfo de Nápoles.

(*) Nombre de un pueblecito dependiente de Palma.

La ciudad, llena de reminiscencias morunas y medioevales, viene caracterizada principalmente por las casas solariegas de los siglos xvi, xvii y xviii, que blanquean los tranquilos, limpios y empedrados callejones de la Almudaina, nombre del antiguo recinto fortificado entorno de la antigua *Zuda* de los Walíes mallorquines, del cual aun queda sobre la calle de aquel nombre (Almudaina), un arco o puerta de entrada. Este arco y los reducidos Baños árabes, son las dos reliquias más visibles de la dominación musulmana en la que fué Medina Mayurka...

El monumento más importante de Palma es la catedral —la Seo—; empezada en el siglo xiii por Jaime II, forma, dominando toda la ciudad, una masa gigantesca de piedra que colorea el sol maravillosamente con fuegos de oro rojizo, asentada, con el mar a sus pies y vecina del palacio de la Almudaina, sobre el terraplén superior de los dos que forma allí la muralla.

La fachada, obra del siglo xix, hasta los torreones superiores que la coronan y en los que se nota a primera vista una mano más discreta, es de un falso goticismo de lamentable indigencia. Lo que presenta un verdadero interés en el exterior de la catedral mallorquina, son los contra-fuertes, el ábside, el macizo campanario cuadrado con sus góticos ventanajes, y las dos puertas laterales, del Mirador y de la Almudaina.

Pocos arcos ojivales igualan en esbeltez al que, abierto en el muro que mira a la bahía, da ingreso al portal del Mirador, el más rico de los tres. (El principal, que respetaron al edificar la nueva fachada, es del Renacimiento). Decorado con calados, relieves y estatuas, falta en él desde hace algunos años la pieza que más lo avaloraba y que, para mejor conservarla, fué sustituida por una muy mediocre imitación moderna que nada evoca de aquella admirable imagen alabastrina de la Virgen con el Niño. Obra italiana del siglo xv, de la más clásica belleza, la guarda hoy el Museo Episcopal, fundado hace medio siglo con otro nombre bajo los auspicios de la Sociedad Arqueológica Luliana.

El interior de la Seo es de una grandeza impresionante. Sus naves, maravillosas en la armonía de sus proporciones, recuerdan las de Santa María del Mar en Barcelona, separadas, como éstas, por dos hileras de columnas de sección octogonal, pero más altas y atrevidas. El gran roseón, de 10 metros de diámetro, es el mayor del mundo. Las bóvedas de la nave central se cierran a una altura de 44 metros, no alcanzada por las de ninguna catedral de la Península. El efecto que producen a todas horas, pero singularmente al anochecer, es de estupor verdadero; aunque las banalísimas vidrieras que recientemente se han instalado allí vengan a turbar su contemplación con una nota agria y ofensiva.

El coro ha sido removido del lugar que ocupaba en el centro de las

naves, y su rica sillería adosada a los muros de la capilla real, que preside la cátedra episcopal tallada en piedra. Encima de ésta y en el fondo de la capilla, que tiene ella sola las proporciones de un templo, se abre la absidiola de la Trinidad, con los sepulcros de Jaime II y Jaime III de Mallorca. El altar mayor (*) queda aislado en medio del coro bajo un baldaquín suspendido de la bóveda, y las estatuas del antiguo retablo gótico, que puede verse colocado sobre el portal de salida del Mirador, decoran hoy los muros de la capilla real, enriquecidos, además, con otras en piedra en el arranque de los arcos. Dos tribunas para los cantores unen el presbiterio con las primeras columnas de las naves, a las cuales vienen adosados, no sin quitarles esbeltez, los dos púlpitos de piedra.

Toda esta composición es obra del gran arquitecto catalán Antonio Gaudí, autor del plan de reforma, hoy mismo aún discutidísimo. Los cristales de los dos ventanales abiertos por él, uno a cada lado del altar mayor, ricos de dibujo y de tonos bellísimos, de una suavidad solemne que casa inefablemente con el azul ceniciento de la piedra antigua, son un acierto admirable.

No se puede decir lo mismo del caprichoso tornavoz del púlpito de la Epístola ni del provisional sobre el del Evangelio, que es de una desconcertante fealdad. Los púlpitos son dos obras del Renacimiento de soberana belleza.

Debemos señalar aún a la atención del visitante algunos sepulcros góticos, en primer término el del Obispo Galiana, oculto tras el retablo en la capilla de la Virgen de la Corona, y el del marqués de la Romana, de primeros del siglo XIX; el arco de ingreso al antiguo coro, que hoy da acceso a la sacristía de *Vermells* en una capilla lateral; la antigua Sala Capitular, que guarda en su centro el sepulcro del último antipapa, Gil Sánchez Muñoz, sucesor electo y dimisionario de Pedro de Luna, con el nombre de Clemente VIII, nombrado después obispo de Mallorca; y, finalmente, los retablos barrocos y platerescos de muchas capillas. El de San Martín, con la imagen del santo a caballo, es uno de los más suntuosos, como era otro el de la capilla de San Bernardo, sustituido después de su incendio por un moderno *pastiche* neogótico en alabastro.

El palacio de la Amudaina, edificado, como el castillo de Bellver, por Jaime II de Mallorca, en el mismo lugar en que se alzaba la residencia

(*) La gran corona de lámparas que lo circunda, no exenta de cierta belleza en la entonación apagada de sus colores y en algunos detalles, pero enorme y arbitraria en su forma general, es un modelo que se colocó allí provisionalmente.

de los Walies, conserva todavía en el aspecto de su conjunto algo de moro, evocador de sus orígenes. El prestigio histórico se une a una sugerente poesía en sus torres cuadrangulares —coronadas de almenas y vigiladas desde el vértice del tejado por el ángel de bronce que antes remataba la más alta—, en sus aleros de madera sobre los anchos balcones y en la graciosa galería ojival que mira a la bahía.

Posee este palacio, que hoy aloja la Audiencia, la Capitanía general y la Mayordomía del Real Patrimonio, una bella y espaciosa capilla gótica, dedicada a Santa Ana, con un retablo del xv. Se ingresa en ella por un portal románico en mármol bermejizo, abierto en el patio de honor, que es, en Mallorca, la muestra más importante y casi única de aquel estilo arquitectónico. Interesante, además del mencionado patio, otro interior, oculto y venturosamente por restaurar, que ofrece singular carácter.

El palacio de la Almudaina ha conservado el suyo a través de las reformas y restauraciones efectuadas en él en diferentes épocas, la más desahogada de las cuales ha sido la última, con el pueril y deplorable *pastiche* pegado a la fachada Sur, junto a las escaleras que suben, haciendo juego con él, desde la muralla de mar.

El muro que cierra por el norte el vasto edificio, cubierto de yedras y coronado por una discreta imitación de la torre del castillo de los Reyes de Mallorca en Perpiñán, flanquea las escaleras que suben del jardincillo de la Glorieta, donde se alza la fuente conmemorativa dedicada al poeta Juan Alcover. La figurita alegórica que la corona es obra del escultor catalán Enrique Casanovas. Desde el rellano superior de las escaleras se domina una de las más bellas perspectivas interiores de la ciudad, con la nave y el puntiagudo campanario de Santa Cruz levantándose enfrente por encima de las arboledas de la Glorieta y del paseo del Borne, y a lo lejos la cumbre rocosa de Galatzó asomando tras los montes de Valldurgent.

La fachada de la Almudaina que mira a Poniente y que es, después de la del Mediodía, la más interesante, ha sido desgraciadamente cegada por el cuartel de Caballería y por la hilera de banales construcciones que bordea la calle de la Marina, obstruyendo la visión del palacio casi totalmente.

La Lonja, o Lonja de Mar, de un gótico armonioso, bañado en clásicas serenidades, —planta cuadrada, torreones y crestería de almenas, gran portal y ventanales calados, elegantes estatuas en los ángulos (faltan algunas)—, es uno de los más bellos ejemplares mediterráneos de la arquitectura civil del siglo xv, obra de Guillermo Sagrera. El interior, donde se cobija un modesto museo provincial de pinturas, lo constituye una gran sala,

con bóvedas nervadas, sostenidas por columnas de tronco en espiral, que fingen un verdadero bosque de palmeras.

Monumentos de arte ojival dignos de visitarse son aún Santa Eulalia, hermoso templo de tres naves (fachada moderna), en cuyo interior puede verse, entrando a mano derecha, un retablo gótico muy interesante, dedicado a los Cuatro Santos coronados (*); el templo de San Francisco y el portal mayor de la parroquia de San Miguel, que antes fué mezquita, si bien no hay nada que lo recuerde, primer lugar donde se celebró el Santo Sacrificio después de la conquista, y donde se guarda aún hoy la imagen, esculpida en mármol, de la Virgen de la Salud que, según tradición, llevaba en su nave Jaime I y ante la cual hizo voto de consagrarle el templo que había de ser la catedral.

En la mencionada iglesia de San Francisco, que abre en el fondo de la plaza de este nombre su espléndido portal barroco, y adosado al muro lateral de la capilla de Nuestra Señora de la Sapiencia, allí donde empieza el ábside, se encuentra el sepulcro de Ramón Llull, obra del último período del arte gótico, ricamente esculpida la parte que se terminó, con inscripciones y alegorías (**) del Trivio y del Cuadrivio, y encima, la urna de alabastro con la estatua yacente del gran mallorquín.

El famoso claustro de este convento, que ocupa una vasta área junto a la iglesia, dominado por el esbelto campanario semejante a un minarete, es uno de los monumentos más exquisitos que encierra la capital de la isla.

Otro hermoso y olvidado edificio gótico es la iglesia del de Santa Margarita, hoy Hospital Militar, al extremo de la calle de San Miguel, que implora su redención, convertida en almacén.

También, bajo el altar mayor de la iglesia de Santa Cruz, merece visitarse la cripta dedicada a San Lorenzo, hace poco restaurada inteligentemente, con bóvedas y pilares que recuerdan los de la biblioteca de Poblet.

Tendríamos que hablar, en fin, de las iglesias de San Jaime, el Hospital, San Jerónimo y alguna otra, para no omitir ningún monumento interesante en el estilo gótico.

De época posterior son la mayoría de las iglesias conventuales —Santa Clara, Santa Magdalena, las Capuchinas, las Teresas, la Concepción, Santa Catalina de Sena—, obra todas ellas del Renacimiento, con bóve-

(*) Otro retablo gótico no menos bello se guarda entrando también a mano derecha, en la iglesia de Montesión, de los PP. Jesuitas, notable por su portal barroco.

(**) Faltan las estatuas.

das, cúpulas y cimborios de sobria belleza, en que resplandece la nobleza de la piedra.

En la Casa de la Ciudad es de notar solamente la majestuosa fachada del siglo xvi con el monumental alero de madera tallada que la corona.

Pobremente instalados al pie de la escalera, se encuentran los restos de la colección de estatuas romanas que formó el museo de Raixa, fundado por el cardenal Despuig. Hoy, estas piezas, muy importantes algunas, son propiedad del Ayuntamiento de Palma. En Raixa, la aristocrática *villa* que los guardaba, al pie de las montañas de Sóller, se puede visitar aún la hermosa escalinata italiana, flanqueada de vasos y de esculturas y sombreada por pinos y cipreses, que en sus jardines hizo construir el prócer cardenal.

La casa señorial mallorquina, siglos xvi, xvii y xviii, ofrece, dentro de un estilo italiano que evoca el de los palacios florentinos, un tipo autóctono perfectamente caracterizado por la aplicación de todas las formas y elementos decorativos del Renacimiento sobre la estructura gótica, dando lugar a las más elegantes y graciosas soluciones.

Exceptuando algunas fachadas platerescas (palacios Oleza y del Marqués del Palmer), la de casa Berga, con su escudo barroco y su formidable balcón de piedra, y la fina galería del palacio del Marqués de Sollerich que mira al Borne, caracteriza los exteriores de estos palacios y la mayor parte de los interiores, una noble austeridad: sólo la altura de los techos y la amplitud de los portales, balcones y aleros y, sobre todo, de los grandes patios de entrada, revelan su importancia. De estos patios, que constituyen uno de sus aspectos más notables y característicos, son dignos de mencionar especialmente los de las casas Oleza, Morell (Marqués de Sollerich) y Marqués de Vivot, menos puro este último que los dos primeros, pero magnífico en sus vastas proporciones.

En el de la casa Morell, la escalera y la galería que mira al interior del mismo patio son un prodigio de gracia. Pero el de casa Oleza es quizá, dentro de su sobriedad, el más bello de todos; delicioso de proporciones, todos sus detalles son, además, adecuados y sugestivos: la cisterna en el fondo, el fanal de la escalera, el escudo de piedra que corona una cimera, las ventanas platerescas y los pequeños portales, también en ese estilo, de los dos estudios o entresuelos, en el interior, uno a cada lado de la puerta de entrada, que es de medio punto y con grandes dovelas, como todas las de aquellos caserones.

Estos patios son todos descubiertos; con columnas jaspeadas, de un mármol bermejizo del país, y con grandes arcos rebajados, según un canon robusto. Abundan esos patios en los barrios aristocráticos de la ciudad

vieja, como el que circunda la catedral, y constituyen la sorpresa y la admiración continua del visitante. Serían largos* de enumerar y describir. Por la restauración ejemplar de que recientemente ha sido objeto, merece señalarse el de la casa Font, en la calle de San Francisco. Hasta dejando a un lado las monumentales, una multitud de entradas más reducidas y de sencillos patios empedrados, con pasamanos de hierro forjado y grandes pomos de latón, contribuyen a dar a la población un noble sello. Nada iguala la pulcritud de estas calles señoriles y levíticas.

El interior de las principales casas, con sus altísimos artesonados, sus paredes encaladas, cubiertas de retratos y otras telas al óleo y con muebles adosados de cuero y de nogal, o ricamente tapizadas e iluminadas por espléndidas arañas —verdaderos museos con aires de convento y de palacio—, impresiona por las vastas proporciones, tanto como por su magnificencia, reveladora de un pasado de riqueza.

A la importancia y calidad artística de estos palacios, corresponden las granjas o alquerías señoriales que se levantan en muchos sitios del llano y de la montaña, participando de la granja y de la *villa*, a veces con reminiscencias orientales en sus huertos y jardines, con pérgolas y juegos de agua. Raixa, Alfabia y la Granja de Esporlas, pueden fácilmente visitarse desde Palma. Y todavía más fácilmente Son Berga, al extremo de la línea del tranvía de Establiments, en uno de los más bellos paisajes de los alrededores de la ciudad.

La parte de urbanización moderna de la capital mallorquina, de una banalidad desconsoladora, ha sido muy mal dirigida.

LA VILLE DE PALMA

La vieille Cité de Majorque, autrefois capitale du royaume catalan du même nom, prit, plus tard, de la *Palmaria* des Romains, son nom actuel de Palma. Elle se dresse au fond d'une large baie, au S. O. de la plus grande des Baléares. Elle est limitée: à l'E., par le Puy de Randa, que la pénitence de Raymond Llull a rendu célèbre; au N., par les montagnes de Valldemossa et de Sóller —avec le Puig-Major souvent caparaçonné de neige en hiver—, et par les montagnes de Lluc qui se perdent dans le lointain; à l'O., à quelques kilomètres, par les collines de Bellver et de Gènova (*), qui descendent doucement vers la côte et laissent voir, au dessus de leurs crêtes, la silhouette abrupte du Galatzó.

Le lit de la Riera, petit ruisseau qui en descend, dévié depuis des siècles, séparait auparavant, suivant le cours des principales artères actuelles de la ville, les deux côtes sur lesquels elle est bâtie.

Le voyageur qui arrive par mer n'oublie jamais la vision de Palma. Elle apparaît, sous le ciel matinal, avec ses toits, ses palmiers et ses tours, dominés par la silhouette de la Cathédrale —dont les contreforts et les pinacles se dressent sur la muraille, face au large—, et par le palais de l'Almudaina, ancienne résidence des rois de Majorque. Près des quais, se reflétant dans les eaux du port, voici la belle galerie Renaissance du Consulat et ce prodige de grâce qu'est la Llotja; à gauche, sur une colline dont les pentes sont couvertes de villas qui s'étagent au dessous d'un bois de pins magnifique, le château de Bellver, bâti par Jacques II de Majorque au début du xiv siècle. Ce château, illustré par la captivité qu'y subit Jovellanos au commencement du xix siècle, y dresse ses murailles circulaires, ses tourelles, son pont-levis sur le fossé et sa belle tour de l'Homage, unie au corps principal par un arc en ogive d'une grande sveltesse. C'est un des monuments de la ville dont la visite est obligatoire, non seulement a cause de l'intérêt que présentent sa grande cour circulaire et la disposition de ses appartements et dépendances, mais en raison du panorama qu'on y découvre, auquel seul le golfe de Naples pourrait se comparer.

La ville, pleine de réminiscences mauresques et moyenâgeuses, est principalement caractérisée par les maisons des xvi, xvii et xviii siècles

(*) Nom d'un petit village dépendant de Palma.

qui se dressent dans les ruelles pavées, propres et recueillies de l'Almudaina. Ce nom est celui de l'enclos fortifié autour de l'ancienne *Zuda* des Walis majorquins. Sur la rue de l'Almudaina subsiste encore l'arc de l'un des portails de cet enclos. Cet arc et les petits Bains arabes sont les deux vestiges les plus visibles de la domination musulmane sur la ville qui s'appela *Medina Maiurka*.

Le monument le plus important de Palma est la Cathédrale —la *Seu*—. Elle fut bâtie au XIIIe siècle par Jacques II et forme, au dessus de la ville, une gigantesque masse de pierre que le soleil colore merveilleusement de tons d'or orangé. La mer à ses pieds, elle est située auprès du palais de l'Almudaina sur un terre-plein, le plus élevé que forme en ce point la muraille.

La façade n'a été construite qu'au XIXe siècle; sauf les deux petites tourelles supérieures qui la couronnent et où l'on aperçoit tout de suite l'intervention d'une main plus discrète, elle est d'un faux gothique lamentable. Mais c'est l'abside, ce sont les contreforts, c'est la tour carrée, avec ses fenêtres, ce sont les deux portails latéraux, celui du Mirador et celui de l'Almudaina, qui font le véritable intérêt de la partie extérieure du monument. Peu d'arcades gothiques égalent en sveltesse celle qui, s'ouvrant sur le mur qui regarde le golfe, encadre le portail du Mirador, le plus riche des trois qui donnent accès à la Cathédrale. (Le principal de ces portails, respecté quand on construisit la nouvelle façade, est de la fin du XVIe siècle). Celui du Mirador est ajouré et décoré de bas-reliefs et de statues. Depuis quelques années, cependant, il y manque ce qui lui donnait le plus de valeur, une image de la Vierge avec l'Enfant Jésus, remplacée par une imitation moderne qui ne rappelle nullement la sculpture authentique. Cette dernière est une oeuvre italienne du XVe siècle, d'une beauté toute classique; elle est conservée au Palais Episcopal, dans le Musée Diocésain fondé, voici un demi-siècle, sous un autre nom, par la Société Archéologique Lullienne.

L'intérieur de la Cathédrale est d'une grandeur impressionnante. Les nefs, merveilleuses par l'harmonie de leurs proportions, rappellent celles de Sainte Marie de la Mer à Barcelone; elles sont séparées, comme celles-ci, par deux rangées de colonnes octogonales, mais plus hautes, plus élancées. La grande rose, qui a dix mètres de diamètre, est la plus large du monde. Les voûtes de la nef centrale atteignent 44 mètres, hauteur à laquelle ne parvient aucune cathédrale de la péninsule. L'effet qu'elles ne manquent jamais de produire, surtout au déclin du jour, est une véritable stupeur, en dépit du trouble qu'apporte à la contemplation du visiteur l'acre et offensante note des vitraux banals qu'on y a récemment installés.

Le choeur, transféré du centre de la grande nef où il était auparavant, appuie ses riches stalles aux murs de la chapelle royale. Ces stalles sont présidées par la chaire épiscopale taillée en pierre. Même au dessus de cette chaire et au fonds de la chapelle qui, à elle seule, a les proportions d'une église, s'ouvre la petite abside de la Trinité, où sont gardés les tombeaux de Jacques II et de Jacques III de Majorque. Le maître autel est isolé au milieu du choeur, sous un baldaquin qui pend des voûtes (*). Les statues de l'ancien retable gothique, que l'on voit couvrant un pan de mur à l'intérieur du portail du Mirador, décorent aujourd'hui les murs de la chapelle royale. D'autres statues en pierre, surmontées de dais en forme de pinacle, sont adossées à la retombée des arcs. Deux tribunes pour les chantes unissent au presbyterium les premières colonnes des nefs, sur lesquelles, non sans leur enlever de leur sveltesse, s'adossent les deux chaires en pierre.

Tout cet arrangement est l'oeuvre du grand architecte catalan Antoni Gaudí, auteur d'un plan de réforme de la Cathédrale encore aujourd'hui fort discuté. Les vitraux des deux fenêtres ouvertes par lui de chaque côté du maître autel, aux très riches dessins et aux tonalités d'une harmonie solennelle qui s'allie ineffablement à la couleur bleu cendré de la pierre ancienne, sont admirablement réussis.

On ne peut pas en dire autant du capricieux dais de la chapelle de l'Épître, ni du dais provisoire qui couvre la chaire de l'Évangile et qui est d'une laideur révoltante. Les chaires elles-mêmes sont deux ouvrages de la Renaissance de toute beauté.

On doit signaler encore à l'attention des visiteurs: plusieurs tombeaux gothiques, — d'abord celui de l'évêque Galiana, caché derrière le retable de la chapelle de la Vierge à la Couronne, — et celui du marquis de la Romana, des débuts du xixe siècle; l'arc d'entrée de l'ancien choeur, lequel sert actuellement d'entrée à la sacristie de Vermells dans une chapelle latérale; l'ancienne salle Capitulaire, au centre de laquelle on conserve le tombeau du dernier antipape, Gil Sánchez Muñoz, successeur élu et démissionnaire de Pierre de Luna sous le nom de Clément VIII, et qui fut plus tard évêque de Majorque; finalement, les retables baroques et platesques de plusieurs chapelles. Celui de Saint Martin à cheval est l'un des plus somptueux, comme l'était aussi celui de la chapelle de Saint Bernard détruit par un incendie et remplacé plus tard par un pastiche moderne néo-gothique en albâtre.

(*) Le grand cerceau de lampes qui entoure le baldaquin n'est pas exempt de beauté, par le ton effacé des couleurs et par certains détails; il est tout de même énorme et affecte une forme trop bizarre. C'est d'ailleurs un modèle qu'on a placé là provisoirement.

Le palais de l'Almudaina, bâti, comme le château de Bellver, par Jacques II de Majorque sur l'emplacement même où s'élevait jadis la résidence des Walis, garde encore, dans son aspect, quelque chose de mauresque qui évoque ses origines. Le prestige historique s'allie à la poésie devant ses tours quadrangulaires, —couronnées de créneaux et surveillées, du haut du toit, par l'ange en bronze qui surmontait auparavant la tour la plus élevée— ses auvents en bois qui couvrent de larges balcons et sa gracieuse galerie ogivale qui fait face à la baie.

Ce palais, où logent aujourd'hui l'Audience (Tribunal de Justice), la Capitainerie Générale et l'Administration du Patrimoine Royal, possède une belle et grande chapelle gothique, dédiée à Sainte Anne, avec un retable du xv siècle. On y entre par un portail roman en marbre rougeâtre qui s'ouvre sur la cour d'honneur; ce portail est, dans Majorque, l'échantillon le plus important et presque unique du style roman. Intéressante, en outre de la cour susdite, une autre cour intérieure, plus cachée et heureusement non restaurée, qui a beaucoup de caractère.

Le palais de l'Almudaina a conservé son cachet malgré les réformes et les restaurations qu'il a subies à des époques différentes; la plus malheureuse de ces restaurations a été sans doute la dernière, avec le puéril et déplorable pastiche qu'on a adossé à la façade Sud, près des escaliers qui montent de la muraille qui regarde la mer.

Le mur qui ferme le vaste édifice du côté du Nord —tapissé de lierre et couronné par une discrète imitation de la tour du Château des Rois de Majorque, à Perpignan—, touche à l'escalier qui monte du petit jardin "de la Glorieta", où se dresse la fontaine commémorative dédiée au poète Joan Alcover. La petite figure allégorique qui surmonte cette fontaine est l'oeuvre du statuaire catalan Enric Casanoves. Du degré le plus élevé de l'escalier on a l'une des plus belles perspectives urbaines. On voit se détacher sur l'ensemble des édifices la tour pointue de l'église de Sainte Croix qui se dresse au dessus des arbres de la Glorieta et de l'allée du Born et, au loin, le sommet rocailleux du Galatzó, qui s'élève derrière les montagnes de Vallldurgent.

La façade de l'Almudaina qui regarde vers l'Occident et qui est, après celle qui regarde au Sud, la plus intéressante, a été fâcheusement masquée par la caserne de cavalerie et par l'ensemble des constructions banales qui forment la rue de la Marine et qui cachent presque totalement la vue du palais.

La Llonja ou "Llotja de Mar" (*), d'un gothique harmonieux, baigné de sérénité classique, —plan carré, tourelles, créneaux, gran portail

(*) Ancienne Bourse.

et fenêtres ajourées, statues élégantes aux angles (certaines manquent)—, est l'un des exemplaires méditerranéens d'architecture civile les plus beaux qui soient. Il est l'oeuvre de Guillem Sagrera et date du xv siècle. L'intérieur, où est installé un modeste musée provincial de peinture, est formé par une grande salle aux voûtes à nervures, soutenues par des colonnes torses qui simulent une véritable forêt de palmiers.

Il est encore d'autres monuments d'art ogival dignes d'être visités: Sainte Eulalie, belle église à trois nefs (mais dont la façade est moderne), à l'intérieur de laquelle on peut voir, à droite en entrant, un retable gothique très intéressant dédié aux quatre Saints Couronnés (*); l'église Saint François; le gran portail de la paroisse de Saint Michel, qui fut auparavant une mosquée, bien que rien ne nous le rappelle, et le premier endroit où la messe fut célébrée après la conquête. On y conserve, encore aujourd'hui, l'image en marbre de la Vierge de la *Salut* que le roi Jacques portait, selon la tradition, sur son navire et devant laquelle il aurait promis de construire le sanctuaire qui devait être plus tard la Cathédrale.

Dans l'église Saint François (dont le splendide portail baroque s'ouvre au fond de la place du même nom) et adossé au mur latéral de la chapelle de Notre Dame de la Sapience —à l'endroit même où commence l'abside—, se trouve le tombeau de Raymond Llull. Il appartient aux derniers temps de l'art gothique; il est richement ouvragé dans sa partie achevée, avec en bas des inscriptions et les allégories (**) du *Trivium* et du *Quadrivium*; au dessus est le sépulcre d'albâtre avec la statue gisante du grand Majorquin.

Le cloître fameux du couvent, qui occupe une vaste place à côté de l'église, est dominé par un très gracieux campanile semblable à un minaret. C'est l'un des monuments les plus exquis de Palma.

Un autre édifice gothique, trop oublié, est l'église du couvent de Sainte Marguerite, à l'extrémité de la rue Saint Michel. Ce qui fut un couvent est aujourd'hui l'Hôpital militaire; l'église, convertie en magasin, implore son rachat.

Il est également intéressant de visiter la crypte de Saint Laurent, sous le maître autel de la paroisse de la Sainte Croix. Cette crypte a été intelligemment restaurée; ses voûtes et ses piliers rappellent ceux de la Bibliothèque de Poblet.

Il nous faudrait encore parler des églises Saint Jacques, de l'Hôpital,

(*) On conserve un autre retable gothique non moins beau dans l'église de Montession, des PP. Jésuites, remarquable par son portail baroque. Le retable est aussi près de l'entrée, à droite.

(**) Les statues manquent.

Saint Jérôme, d'autres encore, pour n'omettre aucun des monuments gothiques intéressants.

La plupart des églises conventuelles sont de dates postérieures; telles Sainte Claire, Sainte Madeleine, les Capucines, les Thérésiennes, la Conception, Sainte Catherine de Sienne, qui appartiennent au style Renaissance, avec leurs voûtes, leurs dômes et leurs coupoles en pierre, d'une sobre beauté.

Quant à l'Hôtel de Ville, nous n'en remarquerons que la belle façade qui est du *xvi* siècle, avec le grand avant-toit de bois sculpté qui l'abrite.

Misérablement installés au pied de l'escalier, nous trouvons les vestiges de la collection de statues romaines qui formait le musée de Raixa, fondé par le cardinal Despuig. Ces pièces, dont quelques unes assez importantes, sont aujourd'hui la propriété de la municipalité de Palma. On peut encore visiter, à Raixa même, dans l'aristocratique villa qui les abritait, le bel escalier italien, flanqué de vases et de sculptures et ombragé de pins et de cyprès, que l'illustre cardinal fit bâtir dans ses jardins.

Les maisons seigneuriales majorquines, des *xvi*, *xvii* et *xviii* siècles, offrent, dans un style italien qui évoque celui des palais florentins, un type autochtone, parfaitement caractérisé par l'application de toutes les formes et de tous les éléments décoratifs de la Renaissance sur une structure gothique. Cette combinaison donne lieu à des solutions très élégantes et gracieuses.

Si l'on excepte certaines façades plâtresques (palais Olesa et palais du marquis del Palmer), la façade de la maison Berga, avec ses armoiries baroques et son formidable balcon de pierre, et la fine galerie de l'hôtel du marquis de Solleric, qui regarde vers le Born, l'extérieur de ces palais (et parfois l'intérieur), est caractérisé par une noble austérité; à elles seules, la hauteur des plafonds et la largeur des portails, des balcons et des auvents, et surtout celle des grandes cours d'entrée, témoignent de leur importance. Parmi ces cours, qui constituent l'un des aspects les plus remarquables et les plus singuliers de ces demeures, il faut signaler celles des maisons Olesa, Morell (marquis de Solleric) et du marquis de Vivot. La cour de cette dernière maison est d'un art moins pur que les autres, mais elle est d'une grandeur magnifique.

Dans la cour de la maison Morell, l'escalier et la galerie qui s'ouvre sur la cour même, sont un prodige de grâce. Mais celle de la maison Olesa est peut-être, dans sa sobriété, la plus belle de toutes; elle est charmante par ses proportions et dans tous ses détails: la margelle du puits, le fanal qui est sur l'escalier, les armoiries en relief, les fenêtres plâtresques et

les petites portes de même style des deux dépendances qui flanquent le grand portail d'entrée, en plein cintre et aux grandes douelles, comme dans toutes ces maisons.

Ces cours sont à ciel ouvert; elles ont des colonnes jaspées d'un marbre rougeâtre du pays, et de grands arcs taillés de façon caractéristique. Elles sont nombreuses dans les quartiers aristocratiques de la ville ancienne, comme celui qui entoure la Cathédrale, et font la surprise et l'admiration continuelles de ceux qui les voient pour la première fois. Il serait long d'en dresser ici la liste. Par la sage restauration dont elle a été l'objet, nous devons signaler celle de la maison Font, dans la rue Saint François. Sans parler même des entrées monumentales, beaucoup d'autres, avec leurs cours pavées et leurs rampes en fer forgé, aux boules de cuivre brillant, contribuent à donner à la ville un noble cachet. Rien n'égale la propreté et la paix de ces rues seigneuriales.

L'intérieur de ces grandes maisons, avec leurs hauts plafonds à caissons, leurs parois blanches, où pendent des portraits et d'autres toiles peintes, avec leurs mobiliers aux ornements de cuir ou recouverts de riches tapisseries et leurs pièces illuminées par des lustres superbes, (véritables musées qui ont l'air de couvents ou de palais), impressionne autant par leurs vastes proportions que par leur magnificence, qui révèle un passé de grandeur.

À l'importance et à la qualité de ces palais correspond la beauté des maisons de campagne seigneuriales qui se dressent dans plusieurs endroits de la plaine et de la montagne; ces fermes ou *alqueries* participent du mas provençal et de la villa italienne, parfois avec des réminiscences orientales dans leurs vergers et leurs jardins, avec des pergolas et des jeux d'eau. Raixa, Alfàbia, La Granja d'Esporles, peuvent être facilement visités de Palma. Plus facilement encore on peut aller à Son Berga, terminus de la ligne du tramway d'Establiments, dans l'un des plus beaux endroits des alentours de la ville.

Disons, pour terminer, que, malheureusement, l'urbanisation de la partie moderne de la capitale majorquine, d'une banalité désolante, a été très mal dirigée.

P A L M A

The ancient City of Majorca, once the capital of that Catalan kingdom, and that adopted later, from *Palmaria* of the Romans, its present name of Palma, stands on the inward curve of a wide bay to the S.W. of the largest of the Balearic Isles.

It is surrounded by a plain, bounded towards the East by Mount Randa, sanctified by Ramon Llull's penance; to the North, by the Valldemossa and Soller ridge of mountains, with the Puig Major frequently whitened by winter snows, and the Lluch mountains vanishing in the distance; to the West, at a few kilometres, by Bellver and Génova (*) hills going down to the coast in smooth undulations while the rough blue outline of the Galatzó towers above them.

The bed of the Riera, small torrent diverted from its course for centuries, that runs from that side following the direction of the present principal thoroughfares, formerly separated the two slopes on which the town now stands.

The traveller arriving there by sea never more forgets that vision of Palma outlining on the morning sky the broken silhouette of its roofs, palm-trees and belfries, and, towering above them, the huge bulks of the Cathedral with its buttresses and pinnacles standing on the sea-rampart, and the palace of the Almudaina, former residence of the kings of Majorca.

Nearly brushing the water of the port, stand the fine renaissance gallery of the Consulat and the marvel of gracefulness of the Llonja; and to the left, on a hill dotted by numerous villas that reach down to the shore, and, from about the middle of the slope covered by a magnificent pine wood, rises the castle of Bellver, built by James II of Majorca at the beginning of the XIV century, and famous prison of Jovellanos at the commencement of the XIX, it stands with its circular ramparts and its turrets, its draw-bridge over the ditch and its superb Homage Tower joined to the main building by a most elegant pointed arch. This is one of the sights of the town that can brook no neglect, not only on account of the interest attached to the grand court and the distribution of

(*) Name of a small village subordinate to Palma.

the apartments and outbuildings, but also for the panorama to be seen from thence and that brings the Gulf of Naples to mind.

The town, full of moorish and mediaeval reminiscences, is mostly characterized by manorial houses of the XVI, XVII and XVIII centuries that flank the quiet, clean and paved narrow streets of the Almudaina, name of the fortified enclosure surrounding the ancient *Zuda* of the majorcan wadies, of which there still remains over the street of that name (Almudaina) an arch or entrance porch. This arch and the reduced Arab-Baths are the two most visible relics of the moslem rule in what of yore was Medina Mayurka.

Palma's most important monument, the Cathedral —la Seo— erected in the XIII century by James II, towering above all the town, constitutes a gigantic stone mass, marvellously sun-burnished to reddish-gold, standing, with the sea at its feet, near the palace of the Almudaina, on the highest of the two embankments that are formed by the rampart.

The façade, of the XIX century, up to the small towers that crown it, and in which a more discreet hand is at once apparent, is of an false gothicism, deplorably poor.

What is really interesting of the exterior of the Majorca Cathedral, are the abutments, the presbytery, the massive square church tower with its gothic finistration, and the two lateral doors —viz— of the Mirador and of the Almoina.

Few ogival arches equal in elegance the one opened in the wall looking on the harbour and that leads to the porch of the Mirador, the most sumptuous of the three. (The most important one, that was respected when the new front was built, is in the renaissance style). Decorated with openwork, relief and statues, since several years there has been missing the statue that most enhanced it, and that, the better to preserve, was substituted by a very feeble modern imitation that does not in the least recall that admirable alabastrine image of the Virgin and Child. An italian work of the XV century of most classical beauty, it is now in the keeping of the Episcopal Museum founded half a century ago, with another name, under the patronage of the "Societat Arqueològica Lul·liana".

The interior of the *Seo* is of striking grandeur. Its naves, marvellous for the harmony of their proportions, recall those of Santa Maria del Mar in Barcelona, divided as these latter by two rows of octagonal sectioned columns but higher and bolder. The great rose-window, of 10 metres diameter, is the largest in the world. The vaults close at a height of 44 metres, not attained by those of any other church of the peninsula. The impression they produce at any hour, but especially at twilight,

notwithstanding the offensive crudeness of the unworthy stained-glass windows recently installed, is of intense amazement.

The choir has been removed from the place it occupied in the centre of the naves, and its rich stalls set against the walls of the Chapel Royal, headed by the episcopal pulpit hewn in stone. Above this and at the end of the chapel (whose dimensions equal those of a church), is the little absis of the Trinity, with the sepulchres of Jaume II and Jaume III of Majorca. The high altar (*) remains isolated in the centre of the choir under a canopy suspended from the vaults, and the statues belonging to the antique gothic reredos (which can be seen placed over the outgoing porch of the Mirador) now decorate the walls of the Chapel Royal, further enriched by other stone statues at the springer of the arches. Two galleries for the singers join the presbytery to the first columns of the naves, to which are attached (not without depriving them of elegance) the two stone pulpits.

All this composition is the work of the great Catalan architect Antoni Gaudí, author of the reform plan, much discussed to this day. The glass of the two stained glass windows opened by him, one on each side of the high altar, rich in design and most lovely in hues, of a mellow solemnity that blends harmoniously with the greyish blue of the old stones, are an admirable achievement.

One cannot say the same of the extravagant sounding-board over the Epistle pulpit, nor of the provisional one above the Gospel pulpit, which are disconcertingly hideous. The pulpits themselves are of the renaissance period and of supreme beauty.

We must also mention for the visitor's benefit, some gothic sepulchres—first Bishop Galiana's, concealed behind the reredos in the chapel of *la Verge de la Corona* (Virgin of the Crown)—and the one of the Marqués de la Romana, of the beginning of the xix century, the entrance arch of the old choir, that now gives access to the Vestry *de Vermells* in a side chapel; the old Chapter Hall, in the centre of which is the tomb of the last antipope Gil Sánchez Muñoz, successor elect (election that he relinquished) of Pedro de Luna, by the name of Clement VIII, and later named bishop of Majorca; and finally the barroco and plateresque reredos of many chapels. St. Martin's chapel, with the Saint's equestrian image, is one of the most sumptuous, as was also the one in St. Ber-

(*) The great wreath of lamps that circles it, not exempt of a certain beauty in the dull intonation of its colourings, and in some of its details, but enormous and arbitrary in its general outline, is a model placed there but temporarily.

nard's chapel, substituted after the fire by a modern neogothic *pasticcio* in alabaster.

The palace of the Almudaina, built, as was the castle of Bellver, by James II of Majorca on the same site where the residency or *Zuda* of the Walies of Majorca had stood, still retains something moorish in its general aspect, recalling its origin. Its historical *prestige* blends with a poetical appeal from its quadrangular towers —crowned by merlons and guarded from the top of the roof by the bronze angel formerly on the highest—, in its wooden gables over the wide balconies and in the graceful ogival veranda that faces the harbour.

This palace, in which are now installed the "Audiencia", the "Capitanía General", and the "Mayordomía del Real Patrimonio", possesses a beautiful and spacious gothic chapel, dedicated to St. Anne, with a reredos of the xv century. It is entered through a romanesque porch of reddish marble, opening onto the court of honour, and is, in Majorca, the most important and almost the sole example of that architectural style. Interesting also, besides this one, is an inner court concealed and luckily still to be restored, singularly characteristic.

The palace of the Almudaina has preserved its character through the manifold reforms and restorations it has been subjected to in different periods, the most lamentable of which has been the last, with the infantile and deplorable *pasticcio* appended to its south frontage next to the stairs that ascend from the sea-rampart and matching it.

The wall that closes the vast edifice to the North, covered by ivy and crowned by a discreet imitation of the Castle of the kings of Majorca in Perpignan, flanks the stairs that rise from the small garden of the Glorieta where stands the commemorative fountain dedicated to the poet Joan Alcover. The allegorical statuette that crowns it is the work of the Catalan sculptor Enric Casanovas. From the top landing of the stairs, one beholds one of the finest inner outlooks of the town, with the nave and pointed spire of Santa Creu rising opposite above the groves of the Glorieta and of the Born promenade, and afar, the rocky summit of the Galatzó emerging from behind the mounts of Vallldurgent.

The frontage of the Almudaina that looks West, and which after the South one, is the most interesting, has unfortunately been blocked up by the Cavalry Barracks and by a row of most common-place buildings, that almost completely obstruct the view of the palace.

The Llonja or Llotja de Mar (*) is a most harmonious bulding of

(*) Exchange in the Middle Age.

classical serenity—a square edifice with fortified towers and cresting of merlons, a large porch and fret-work windows, elegant statues at its angles (some missing)—; it is one of the most beautiful examples of mediterranean civil architecture of the xv century by Guillem Sagrera. The interior, in which shelters a modest provincial Art Gallery, consists of a large hall with ribbed arches sustained by twisted columns, that simulate a veritable wood of slender palm-trees.

Ogival art monuments also worthy of being visited are Santa Eulalia, beautiful treble-naved temple with a modern frontage, in whose interior there is to be seen to the right on entering, a most interesting gothic reredos dedicated to the Four Crowned Saints (*). The church of St. Francis, and the principal Porch of the parish church of San Miguel, formerly a mosque, though no reminiscence of such remains, and the first temple where Holy Mass was said after the conquest, and where is still kept the marble image of *la Verge de la Salut* that Jaume I is said to have carried in his vessel and before which he vowed to consecrate to Her the temple that was to be the Cathedral.

In the forementioned church of St. Francis, that opens onto the end of the square of that name its splendid plateresque porch, and leaning against the side wall of the chapel of *la Verge de la Sapiència*, where the presbytery begins, stands the sepulchre of Ramon Llull, belonging to the last period of gothic art, richly wrought in the finished part, with inscriptions and allegories (**) of the Trivium and Quadrivium on its lower body, and on this, the alabaster urn with the jacent statue of the great Majorcan.

The renowned cloister of this convent, that occupies a vast area next to the church, with its slender spire resembling a minaret rising above it, is one of the most exquisite monuments that the capital of the island possesses.

Another beautiful but forgotten gothic edifice is the church of the Convent of Saint Margaret, today a military hospital, at the end of Saint Michael Street. This church, converted into a store-house implores her redemption.

Under the High Altar of the church of Santa Creu, the crypt dedicated to Saint Lawrence is also worth seeing; it was lately intelligently repaired, with vaults and pillars that remind one of those in the library at Poblet.

(*) Another no less beautiful reredos is kept also to the right on entering, in the church of Montesion, belonging to the Jesuit Fathers, and remarkable for its plateresque Porch.

(**) The statues are missing.

We must also mention the churches of Saint James, of the Hospital, Saint Jerome and some other, so as not to omit any interesting monument in the gothic style.

The greater number of monastic churches belong to a later period—Santa Clara, Santa Magdalena, Les Caputxines, les Tereses, La Concepció, Santa Caterina de Sena—, are all renaissance buildings possessing stone vaults, cupulas and domes of severe beauty.

The only thing worthy of notice in the Guildhall, is its majestic frontage of the XVI century, with the huge carved-wood eaves, that crown it.

The remains of the collection of roman statues, that belonged to the Raixa Museum founded by Cardinal Despuig, are wretchedly installed at the foot of the staircase. These statues, some of which are very important, are today the property of the City Hall of Palma. In Raixa, the aristocratic villa, at the foot of the Sóller mountains, that sheltered them, can still be seen the fine Italian flight of steps flanked by vases and sculptures, and shaded by pine and cypress-trees that the noble Cardinal caused to be laid out in its gardens.

The Majorcan Manor houses of the XVI, XVII and XVIII centuries, offer, within an Italian style which evokes that of the Florentine palaces, an autochthonous type, perfectly characterized by the employment of all the decorative forms and elements of the Renaissance on gothic structure, allowing of the most graceful and elegant solutions.

Some plateresque frontages excepted (the Oleza and Marqués del Palmer palaces), the one of Casa Berga with its *barroco* shield and its formidable stone balcony, and the delicate gallery in the palace of the Marqués de Sollerich that faces the Born, a noble austerity characterises the exterior of these palaces, and most of the interiors; the height alone of the ceilings, and spaciousness of the porches, balconies and gables, and most especially the large *patis* (open entrance courts), reveal their importance. Of these courts, which constitute one of their most remarkable and characteristic features, those most worthy of special notice are of the houses of Oleza, Morell (Marqués de Sollerich) and Marqués de Vivot, this last less pure in style than the two first, but magnificent in its vast proportions.

In the *patis* of Casa Morell, the staircase and the gallery that looks on to the open court, are a prodigy of gracefulness. But, maybe, the *patis* of Casa Oleza in its soberness is the most beautiful of all: delightful in its proportions, all its details are adequate and suggestive: the cistern in the back-ground, the lantern of the staircase, the stone shield capped by a helmet, the plateresque window, and, also in this style,

small porches of the two inner ground-floors, one on either side of the entrance porch, of semi-circular arch as in all those great houses.

These *patis* are all open, with columns of a brown and reddish marble of the country, and with large surbaised arches in accordance to a vigorous canon. They abound in the aristocratic quarters of the Cathedral, and they cause the uninterrupted wonder and admiration of the visitor. It would be a lengthy undertaking to enumerate and describe them all. On account of the exemplary restoration of which it has recently been the object, the *patis* of the house of Font in San Francisco street is worthy of being mentioned. Even setting aside the monumental ones, many smaller entrances and simple *patis*, paved, with wrought iron banisters, and large brass knobs, help to give the town a seal of nobility. Nothing equals the exquisite daintiness of these lordly streets.

The interior of these great edifices, with their lofty panelled ceilings, their limed walls covered with portraits and other oil paintings, with walnut and leather furniture, richly arrased and lit by splendid chandeliers—veritable museums with a blending of convent and palace—impress by their vast proportions as much as by their magnificence, revealing their former opulence.

To the importance and artistic worth of the palaces, answer the manorial farms and granges built in numerous sites on plain and hill, partaking both of farm and *villa*, sometimes with oriental reminiscences in their orchards and gardens, with pergolas and water spouts. Raixa, Alfàbia, La Granja of Esporles, can easily be visited from Palma, and even more easily Son Berga, at the end of the Establiments tramway line, in one of the loveliest landscapes of the suburbs of the town.

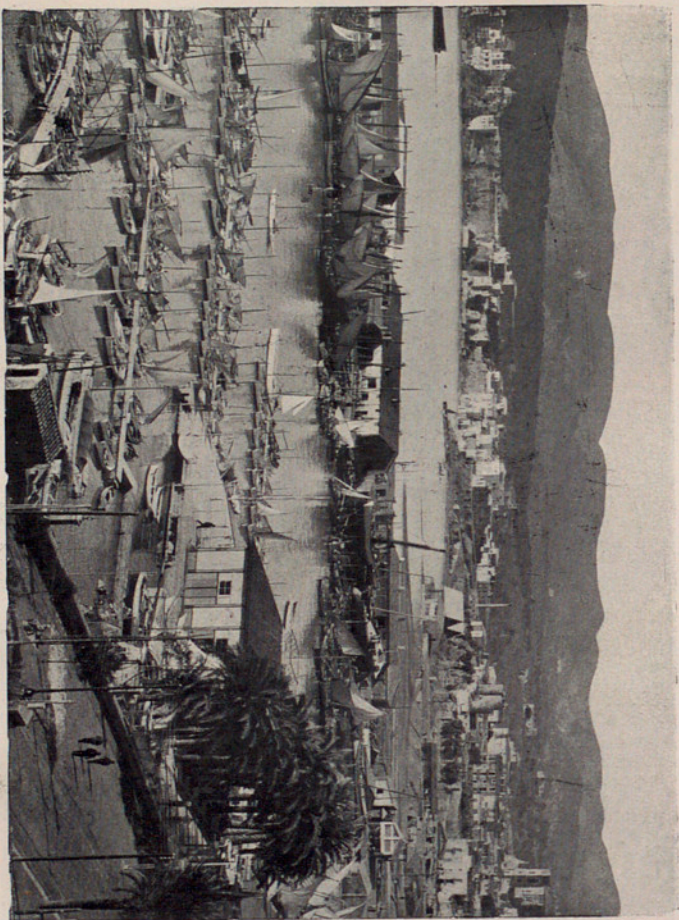
The part of the Majorcan capital recently reformed and modernized, deplorably commonplace, has been most incompetently directed.

Trans. by I. DE VAUDREY OSCANYAN.

VISTA DE LA CIUTAT DES DE BELLVER.
LA VILLE VUE DE BELLVER.

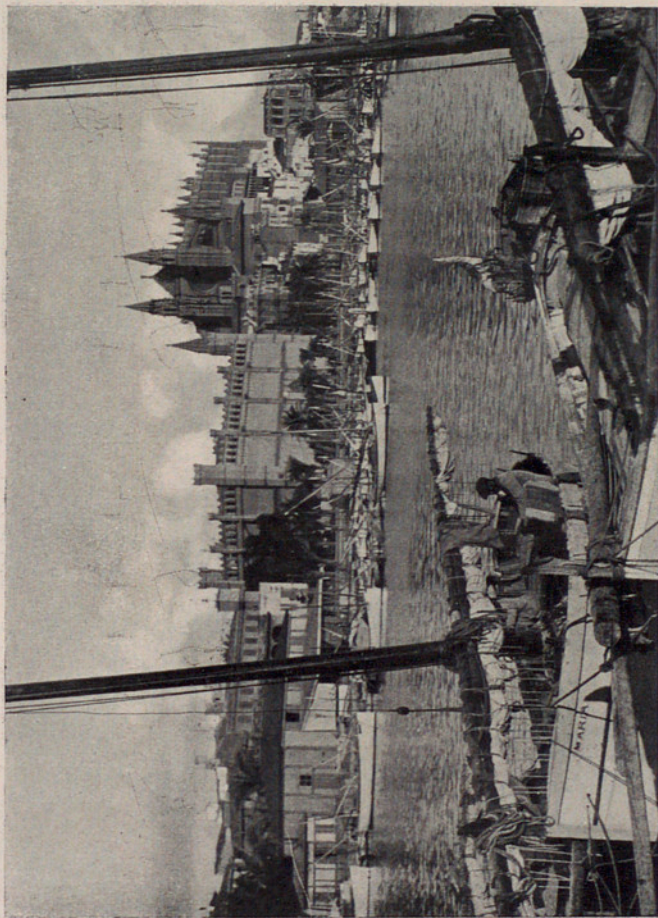
VISTA DE LA CIUDAD DESDE BELLVER.
THE TOWN SEEN FROM BELLVER. Cl. Truyol.

PORT: CLUB DE REGATES.
PORT: CLUB DES REGATES.

PUERTO: CLUB DE REGATAS.
PORT: REGATTA CLUB.

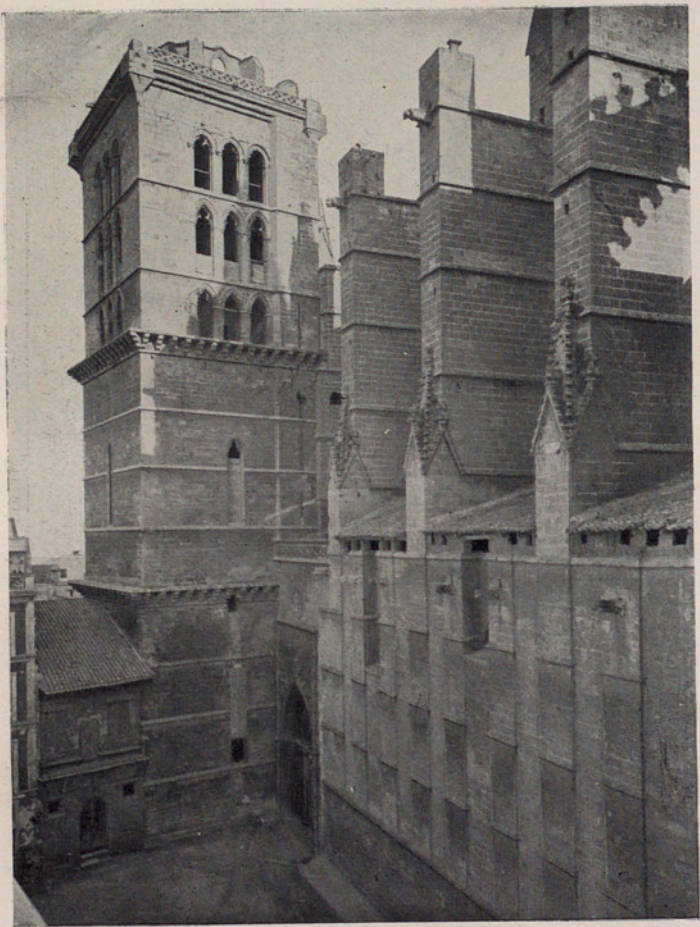
Cl. Truyol.

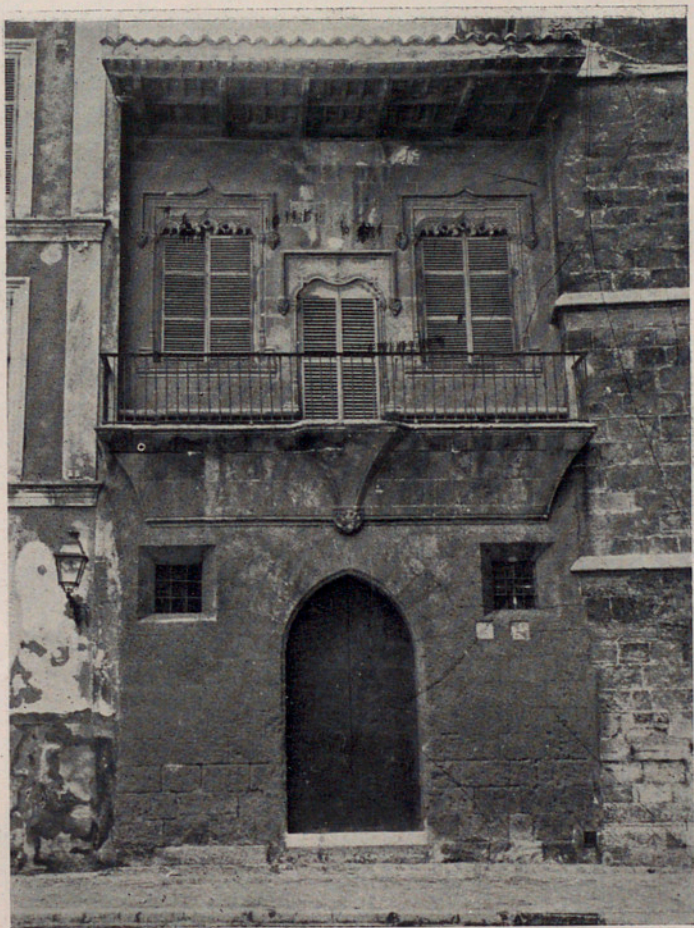
INTERIOR DEL PORT.
INTÉRIEUR DU PORT.

INTERIOR DEL PUERTO.
WITHIN THE PORT.

Cl. Truysol.

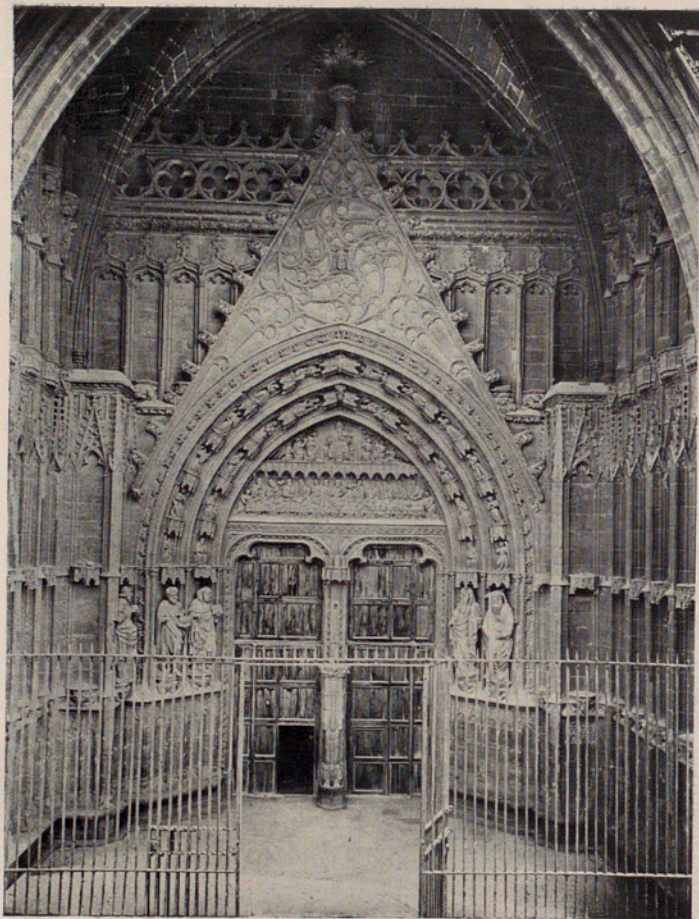
CAMPANAR I PLAÇA DE LA SEU.
 CAMPANARIO Y PLAZA DE LA CATEDRAL.
 PLACE DE LA CATHÉDRALE ET CLOCHER.
 CATHEDRAL SQUARE WITH BELL TOWER.

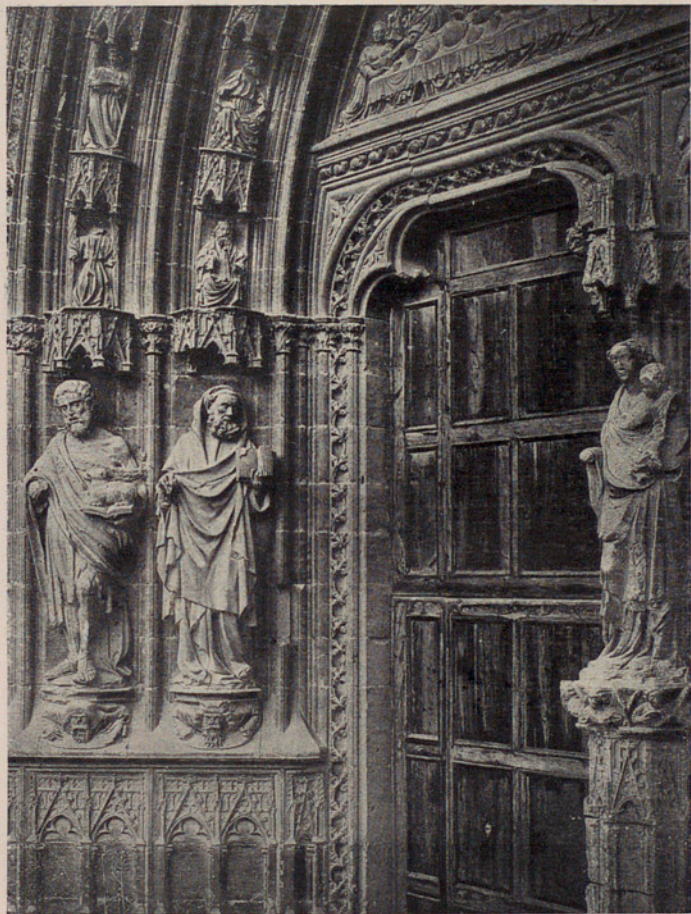
CATEDRAL: CASA DE L'ALMOINA.
CATHÉDRALE: MAISON DE L'AUMÔNE.

CATEDRAL: CASA DE LA "ALMOINA".
CATHEDRAL: ALMS HOUSE.

Cl. Truyol.

CATEDRAL: PORTAL DEL MIRADOR.
 CATEDRAL: PUERTA DEL MIRADOR.
 CATHÉDRALE: PORTAIL DU "MIRADOR".
 CATHEDRAL: DOOR OF THE "MIRADOR".

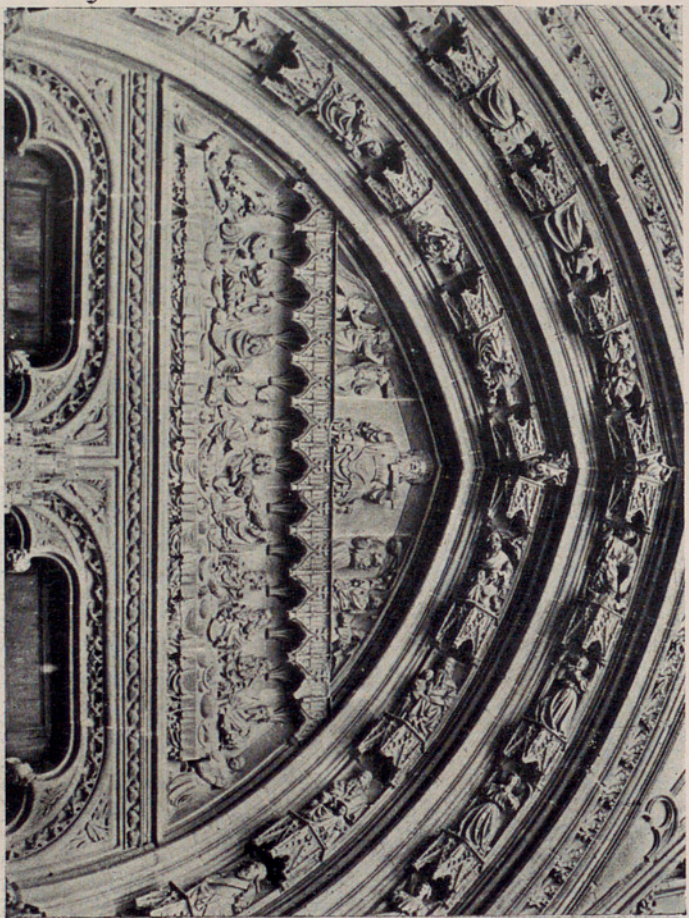

CATEDRAL: DETALL DEL PORTAL DEL MIRADOR.

CATEDRAL: PUERTA DEL MIRADOR. DETALLE.

CATHÉDRALE: PORTAIL DU "MIRADOR". DÉTAIL.

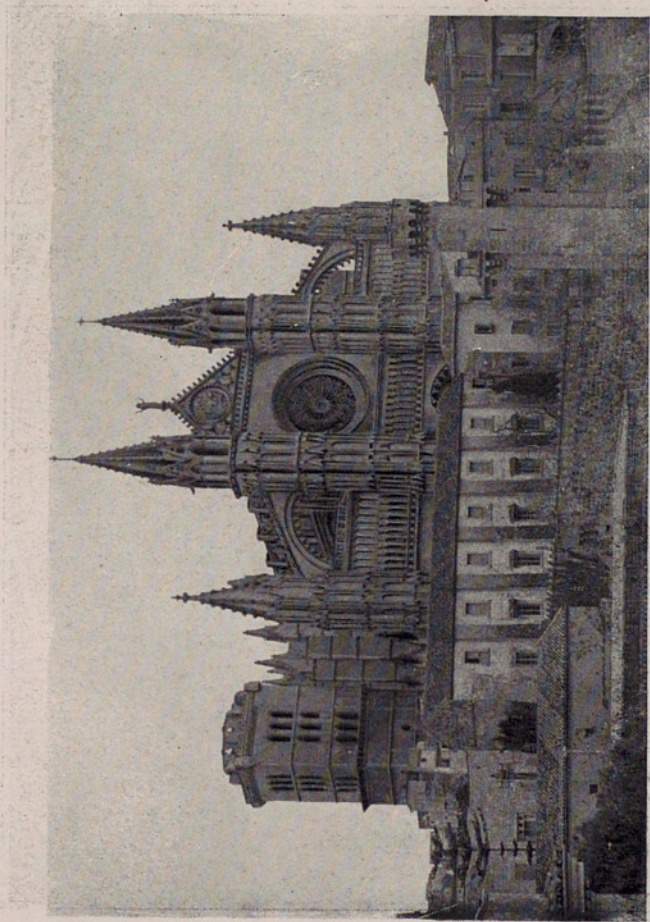
CATHEDRAL: DOOR OF THE "MIRADOR". DETAIL.

CATEDRAL: PORTA DEL MIRADOR. DETAIL.
CATHEDRAL: PORTAL DU "MIRADOR". DÉTAIL.

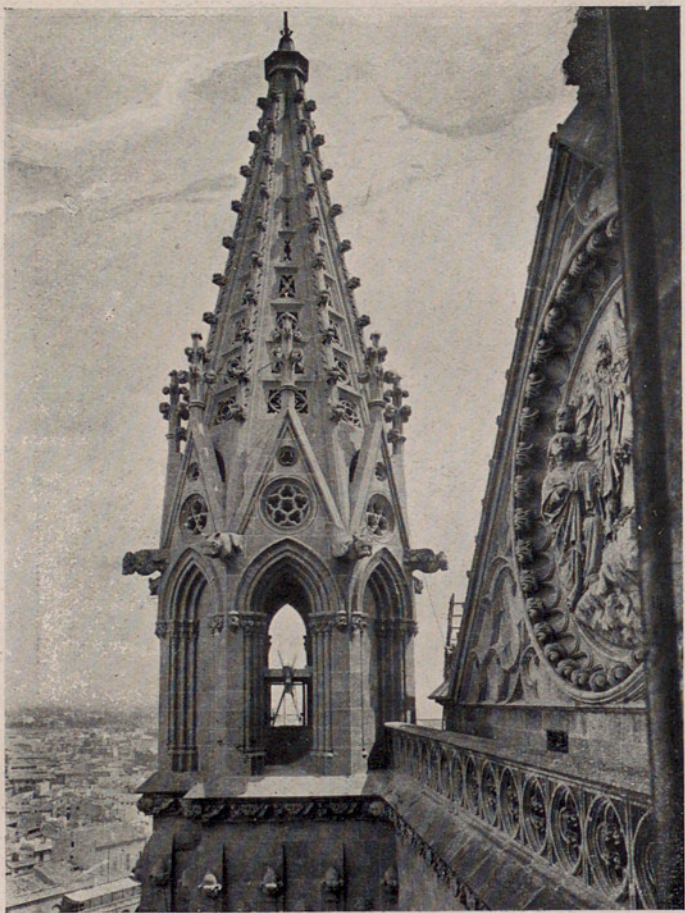
CATEDRAL: PUERTA DEL MIRADOR. DETALLE.
CATHEDRAL: DOOR OF "MIRADOR". DETAIL.

Cl. Visacca.

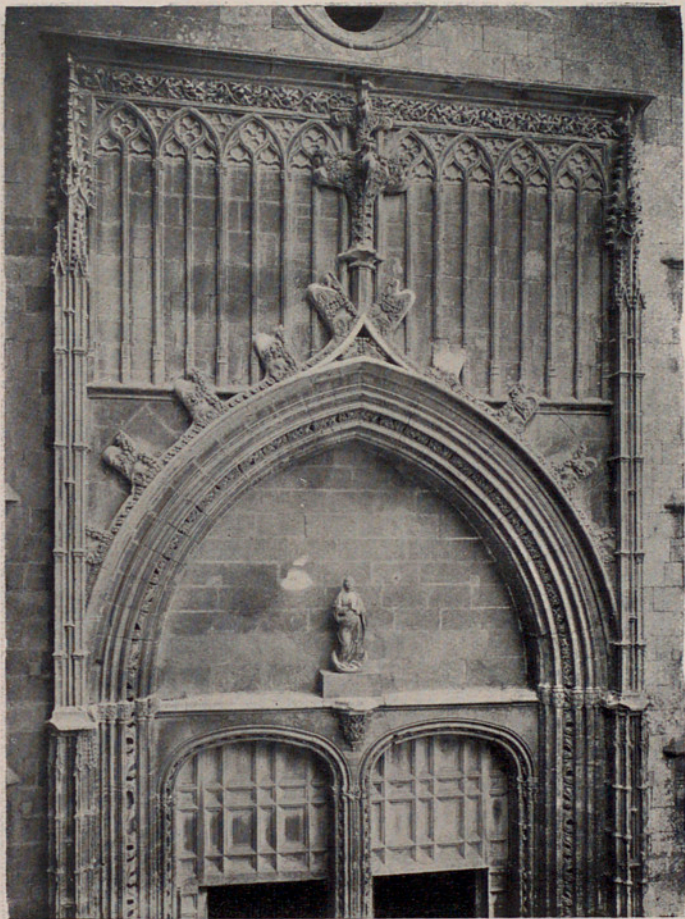

FAÇANA DE LA CATEDRAL.
CATHÉDRALE: FAÇADE.

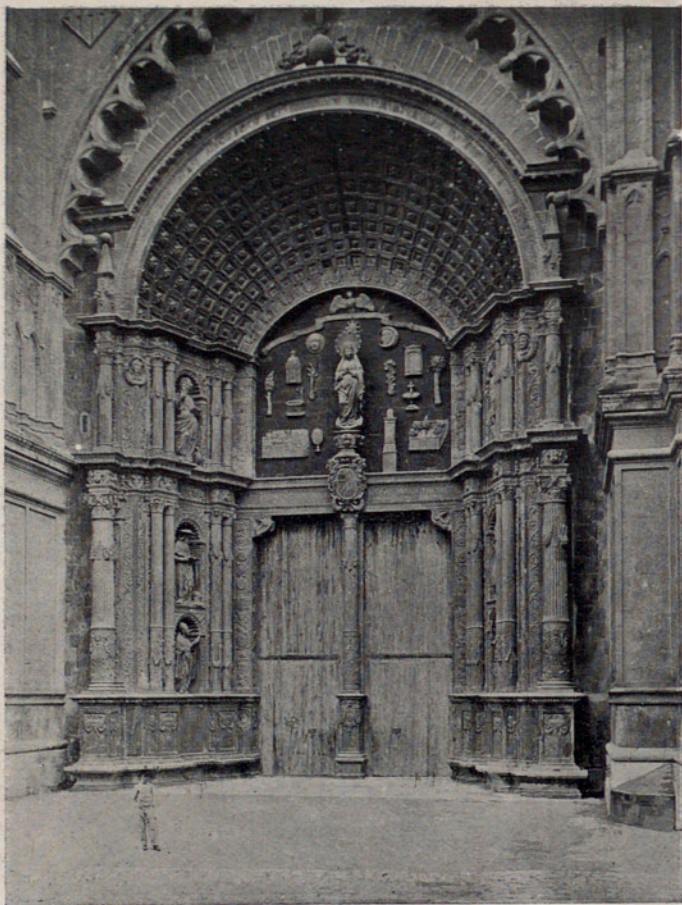
CATEDRAL: FACHADA.
CATHEDRAL: FRONT.

FAÇANA DE LA CATEDRAL: TORRELLA.
 FACHADA DE LA CATEDRAL: TORREÓN.
 FAÇADE DE LA CATHÉDRALE: TOURELLE.
 FRONT OF THE CATHEDRAL: SMALL TOWER.

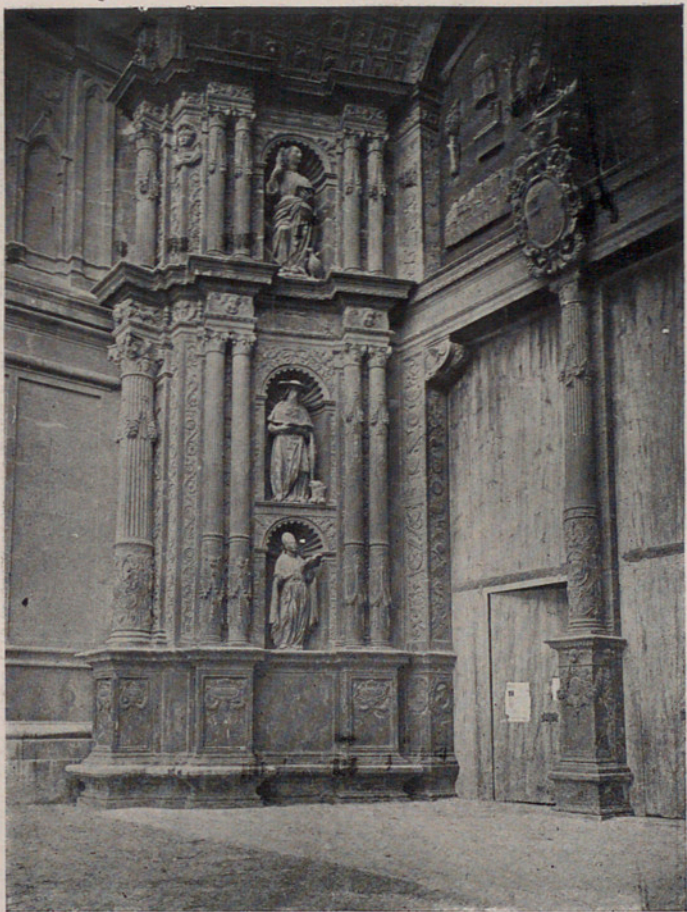

CATEDRAL: PORTAL DE L'ALMOINA. CATEDRAL: PUERTA DE LA "ALMOINA".
 CATHÉDRALE: PORTE DE L'AUMÔNE.
 CATHEDRAL: ALMS' DOOR.

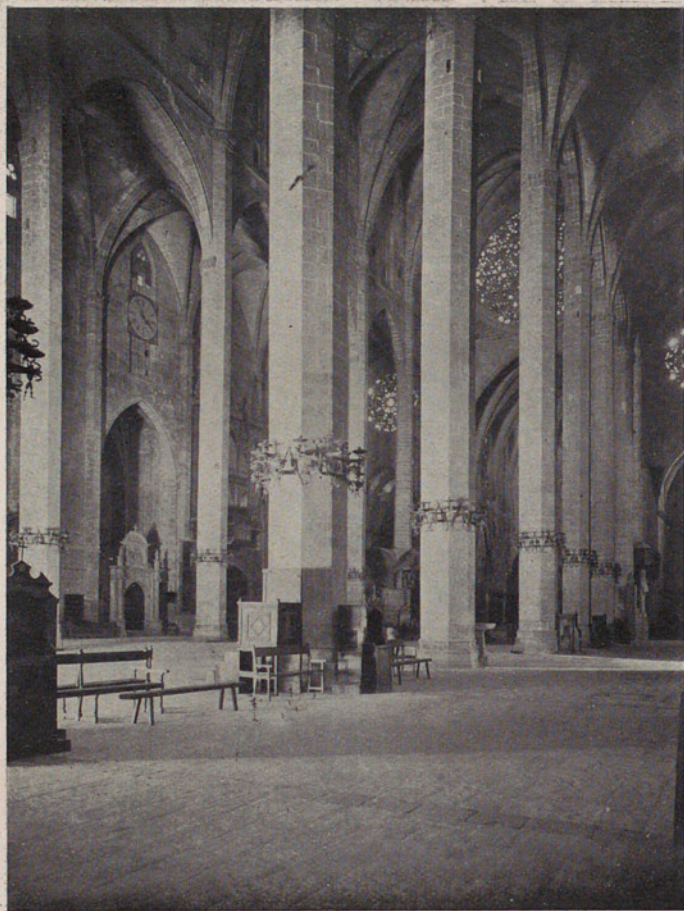

CATEDRAL: PORTAL MAJOR.
CATHÉDRALE: GRAND PORTAIL.

CATEDRAL: PUERTA PRINCIPAL.
CATHEDRAL: MAIN DOOR.

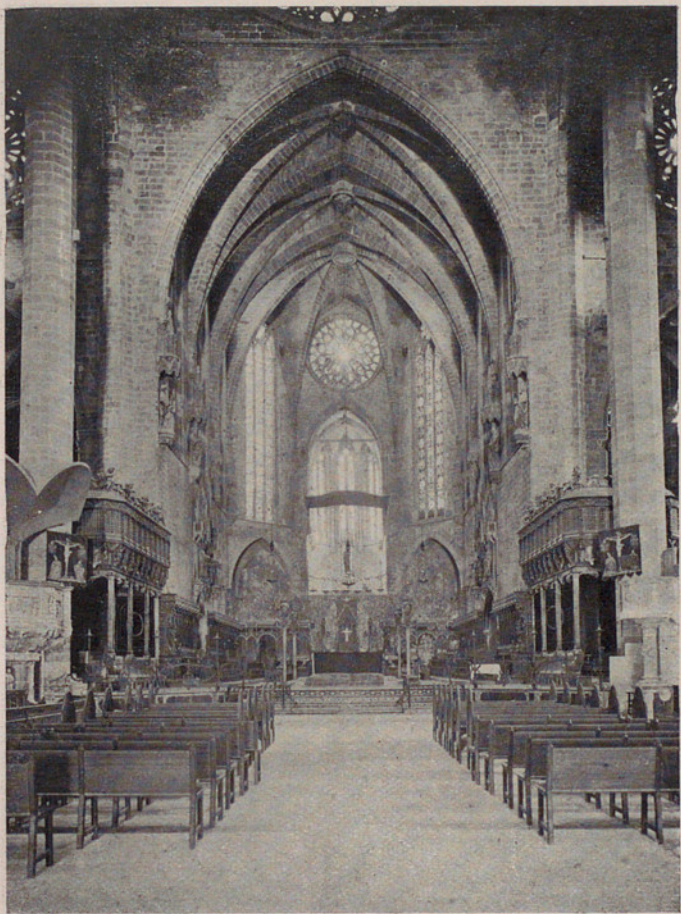

CATEDRAL: DETALL DEL PORTAL MAJOR.
CATEDRAL: DETALLE DE LA PUERTA PRINCIPAL.
CATHÉDRALE: DÉTAIL DU GRAND PORTAIL.
CATHEDRAL: MAIN DOOR. DETAIL.

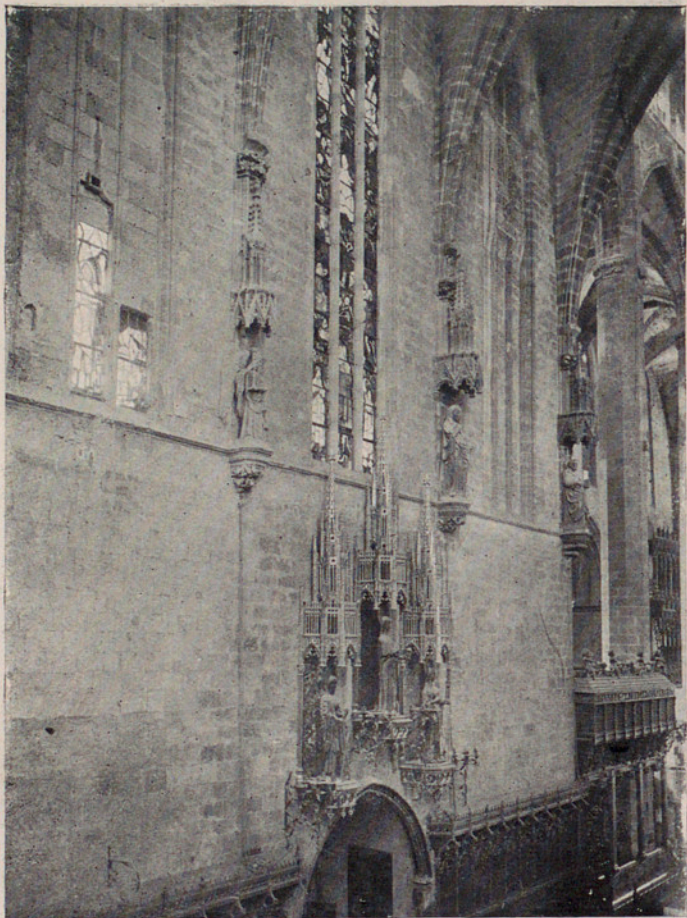
INTERIOR DE LA CATEDRAL.
CATHÉDRALE: INTÉRIEUR.

CATEDRAL: INTERIOR.
CATHEDRAL: INTERIOR.

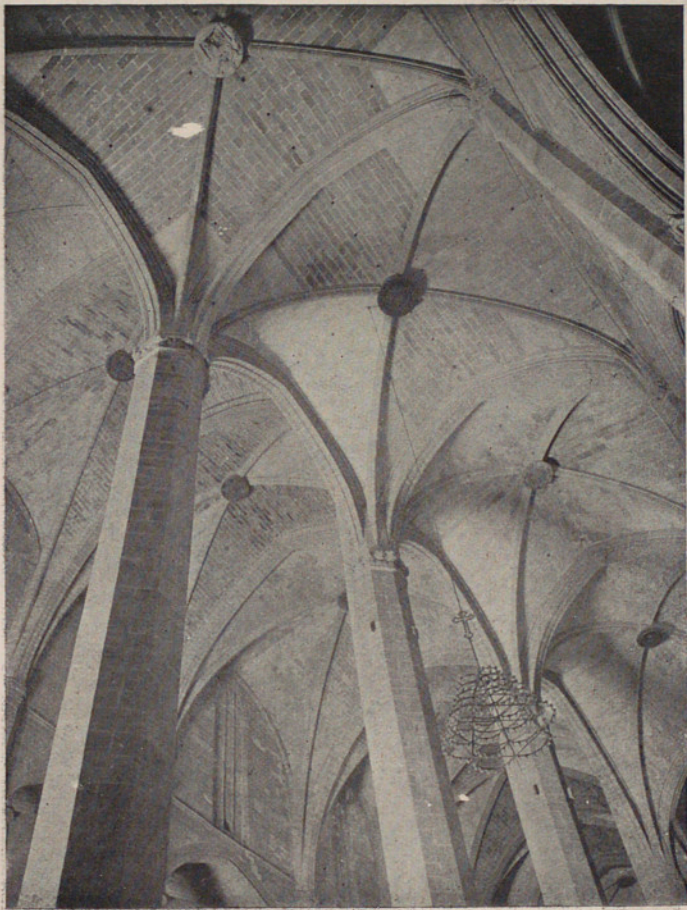

CATEDRAL: CAPELLA REIAL.
CATHÉDRALE: CHAPELLE ROYALE.

CATEDRAL: CAPILLA REAL.
CATHÉDRALE: ROYAL CHAPEL.

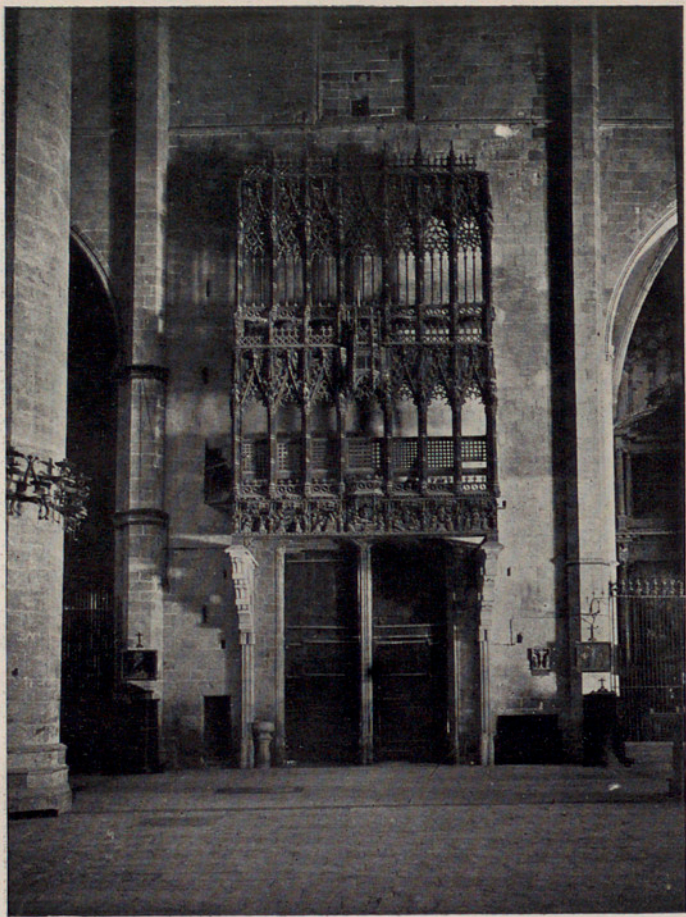

CATEDRAL: COSTAT DE LA CAPELLA REIAL.
 CATEDRAL: DETALLE DE LA CAPILLA REAL.
 CATHÉDRALE: DÉTAIL DE LA CHAPELLE ROYALE.
 CATHEDRAL: DETAIL OF THE ROYAL CHAPEL.

CATEDRAL: VOLTES.
CATHÉDRALE: VOUTES.

CATEDRAL: BÓVEDAS.
CATHEDRAL: VAULTS.

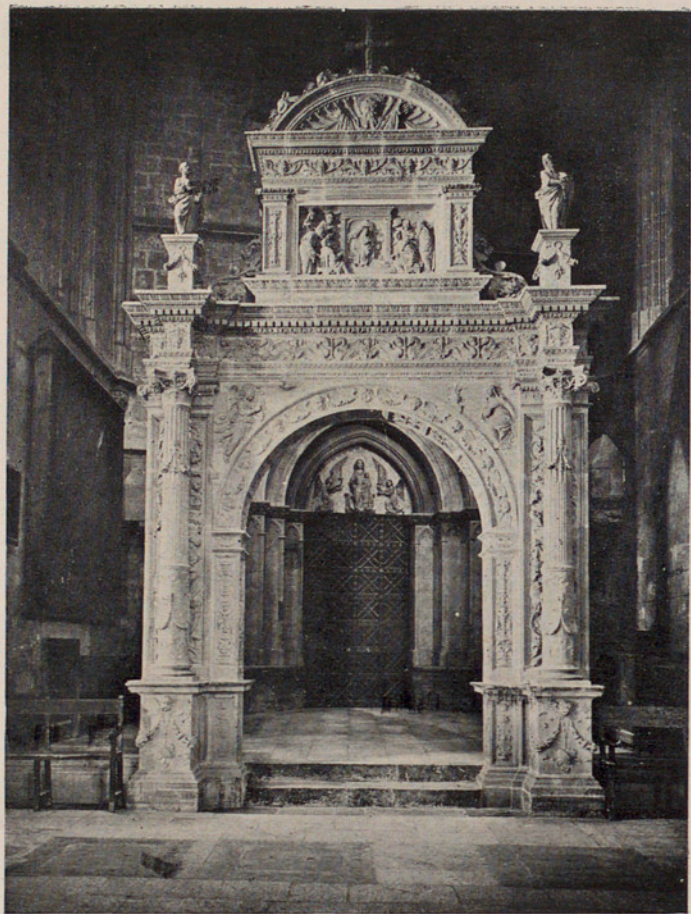
CATEDRAL: ANTIC RETAULE.
CATHÉDRALE: ANCIEN RETABLE.

CATEDRAL: RETABLO ANTIGÜO.
CATHEDRAL: ANTIQUE REREDOS.

CATEDRAL: TRONA DE L'EVANGELI.
CATHÉDRALE: CHAIRE.

CATEDRAL: PÚLPITO DEL EVANGELIO.
CATHÉDRALE: PULPIT.

CATEDRAL: ANTIGA PORTA DEL COR.
CATEDRAL: ANTIGUA PUERTA DEL CORO.
CATHÉDRALE: ANCIENNE PORTE DU CHOEUR.
CATHEDRAL: OLD DOOR OF THE CHOIR.

CATEDRAL: PORTA DE LA SALA CAPITULAR.
CATEDRAL: PUERTA DE LA SALA CAPITULAR.
CATHÉDRALE: PORTE DE LA SALLE CAPITULAIRE.
CATHEDRAL: DOOR OF CAPITULAR HALL.

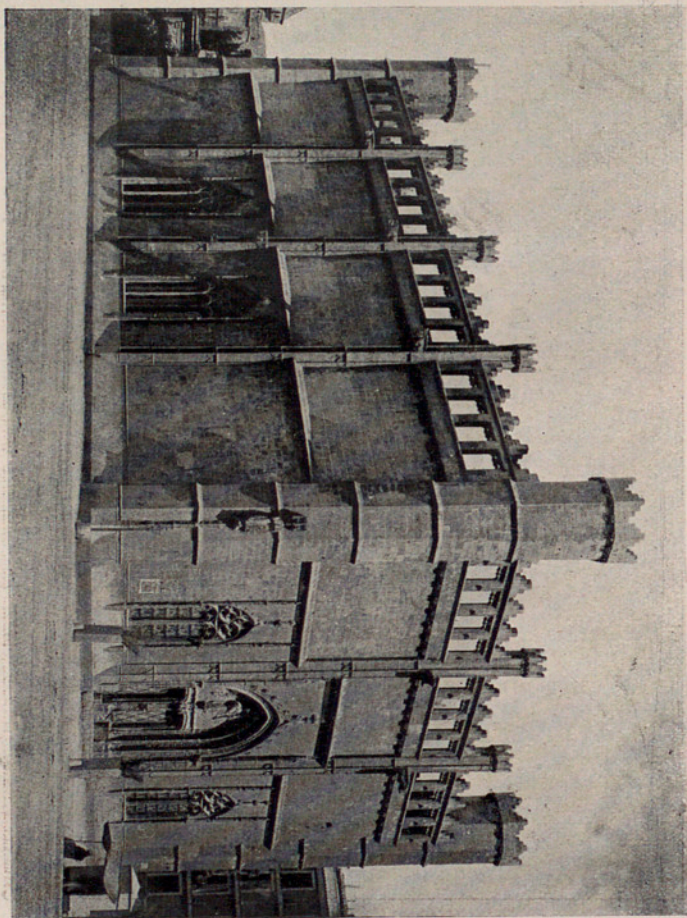

CATEDRAL: CANELOBRE DE PLATA. CATEDRAL: CANDELABRO DE PLATA.
 CATHÉDRALE: CANDELABRE EN ARGENT. CATHEDRAL: SILVER CANDELABRUM.

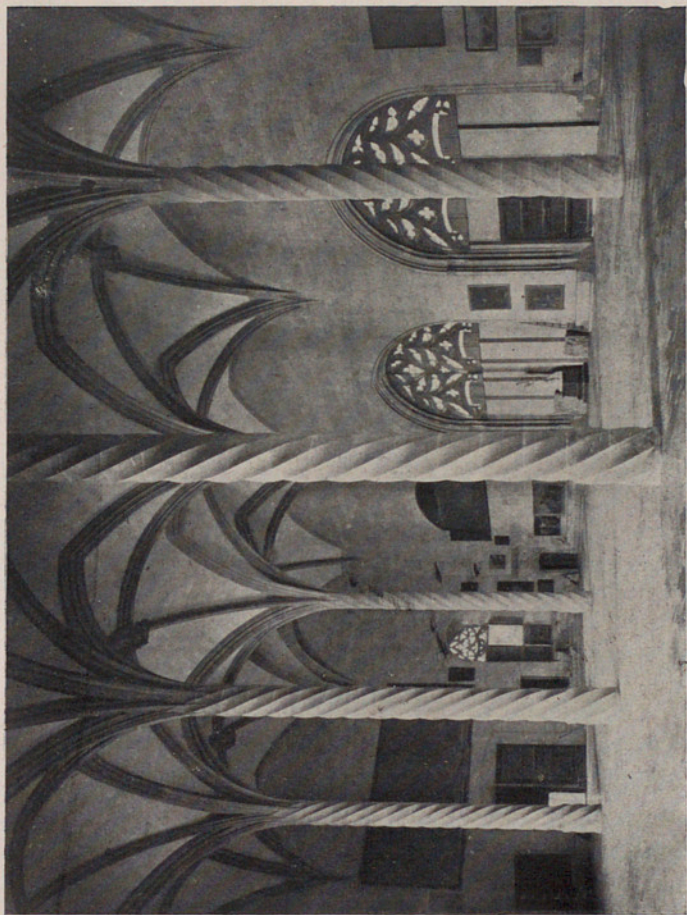
PALAU EPISCOPAL: CAPELLA DE SANT PAU.
PALACIO EPISCOPAL: CAPILLA DE SAN PABLO.
PALAIS EPISCOPAL: CHAPELLE SAINT PAUL.
EPISCOPAL PALACE: ST. PAUL'S CHAPEL.

Cl. Vilaseca.

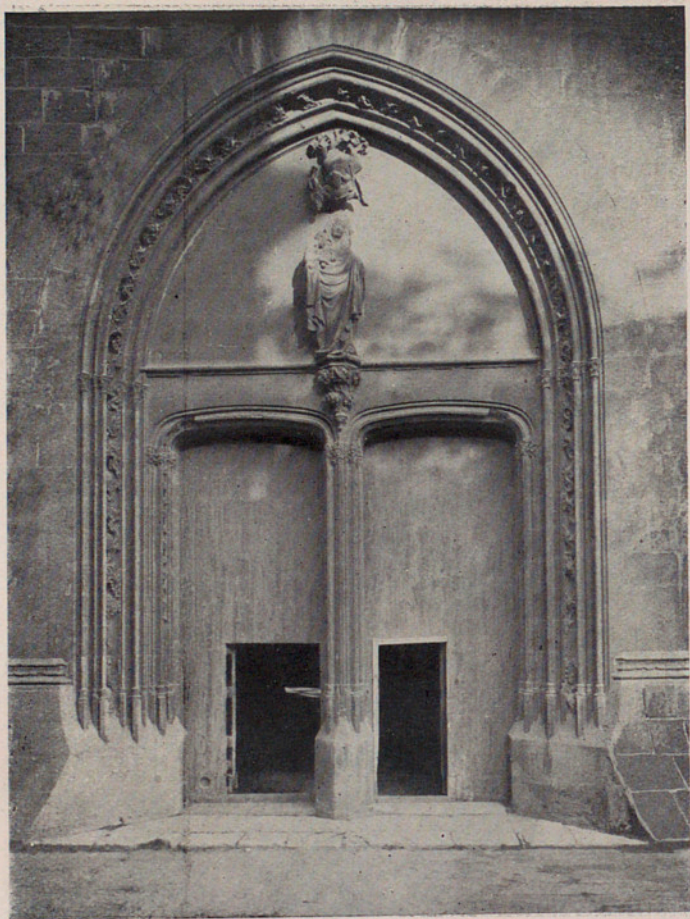
LOTJA DE MAR.
"Lonja de Mar": EXTERIEUR.

Lonja de Mar: EXTERIOR.
"Lonja de Mar": OUTSIDE.

INTERIOR DE LA LLOTJA.
"LONJA DE MAR"; INTÉRIEUR.

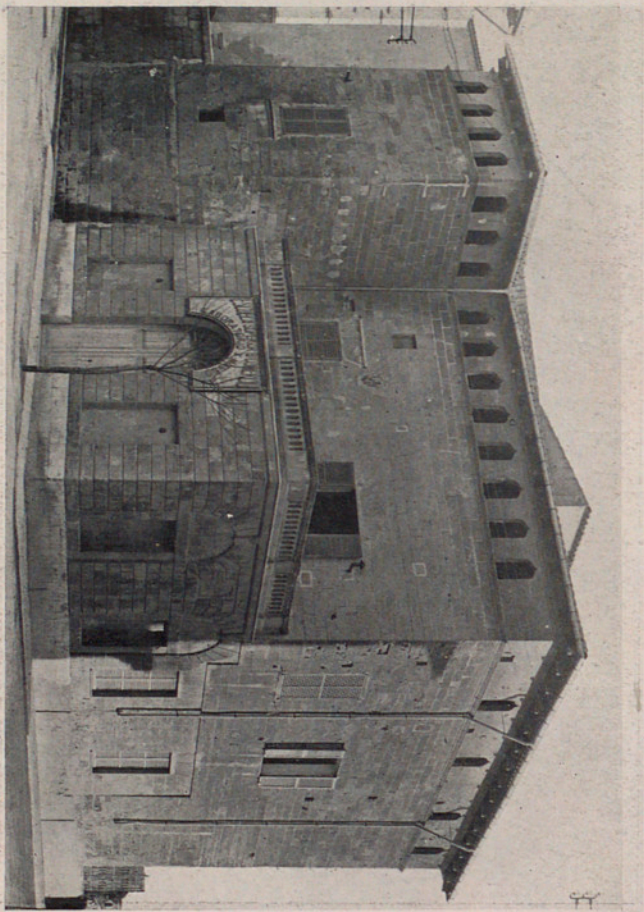
LONJA DE MAR; INTERIOR.
"LONJA DE MAR"; INSIDE.

LLOTJA DE MAR: PORTA POSTERIOR.
LONJA DE MAR: PUERTA POSTERIOR.
"LONJA DE MAR": PORTE POSTÉRIEURE.
"LONJA DE MAR": REAR DOOR.

CONSOLAT: PORTAL DE LA CAPELLA. CONSULADO: PUERTA DE LA CAPILLA.
CONSULAT: PORTE DE LA CHAPELLE. CONSULATE: DOOR OF THE CHAPEL.

CONSULAT: FAÇANA NORD.
CONSULAT: FAÇADE DU NORD.

CONSULADO: FAÇADA NORTE.
CONSULATE: NORTHSIDE FRONT.

BAÑOS ÁRABES.
ARAB BATHS.

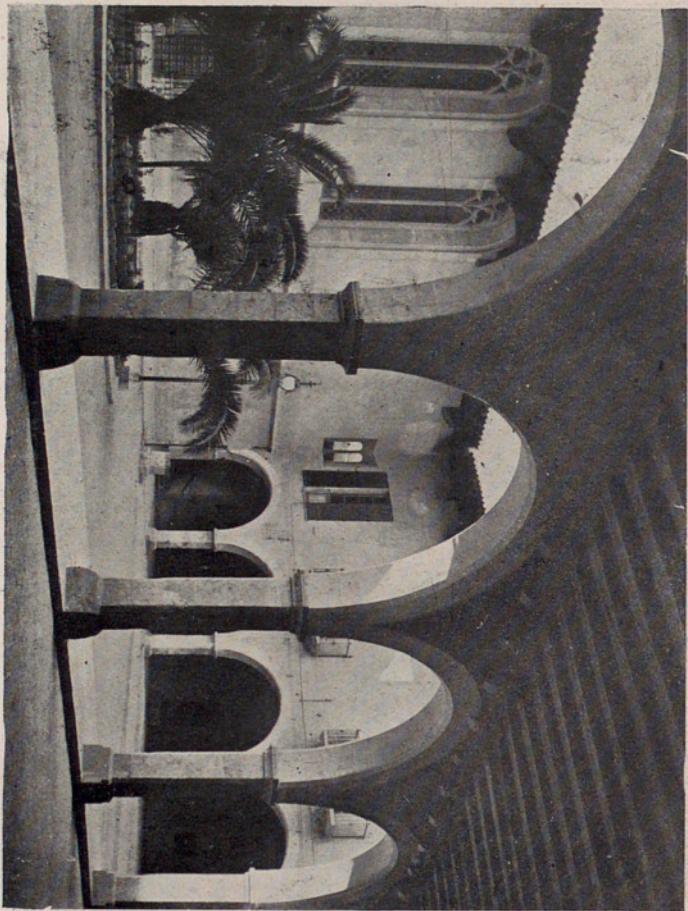
BAINS ÁRABES.
BAINS ARABES.

PALAU DE L'ALMUDAINA: FAÇANA SUR.
 PALACIO DE LA ALMUDAINA: FACHADA SUR.
 PALAIS DE L'ALMUDAINA: FAÇADE SUD.
 ALMUDAINA PALACE: SOUTH FRONT SUD.

PALAU DE L'ALMUDAINA: PORTAL DE SANTA ANNA.
PALACIO DE LA ALMUDAINA: PUERTA DE SANTA ANA.
PALAIS DE L'ALMUDAINA: PORTE SAINTE ANNE.
ALMUDAINA PALACE: SAINT ANNA'S DOOR.

PALAU DE L'ALMUDAINA: PATI D'HONOR.
PALAIS DE L'ALMUDAINA: COUR D'HONNEUR.

PALACIO DE LA ALMUDAINA: PATIO DE HONOR.
ALMUDAINA PALACE: COURT OF HONOUR.

Cl. Duran.

CARRER DE LA PORTELLA.
RUE DE LA PORTELLA.

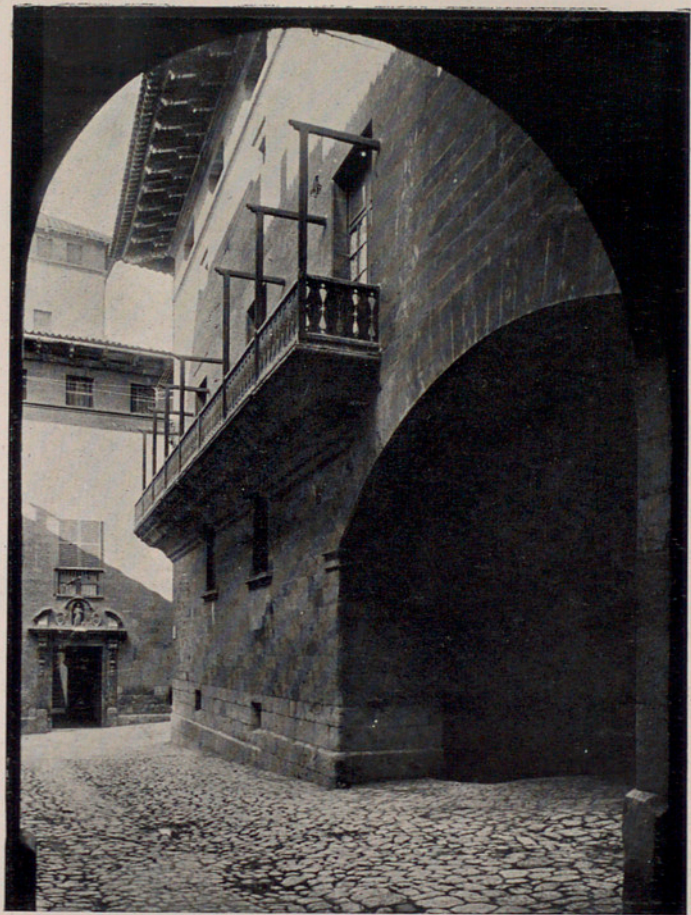
CALLE DE LA PORTELLA.
PORTELLA STREET.

Cl. Piferrer.

CARRER DE MOREY: CA N'OLEZA.
RUE MOREY: MAISON OLEZA.

CALLE DE MOREY: CASA OLEZA.
MOREY STREET: OLEZA HOUSE.

RECÓ DE CAN FORMIGUERA.
MAISON FORMIGUERA.

CASA FORMIGUERA.
FORMIGUERA HOUSE.

CARRER I ARC DE L'ALMUDAINA.
RUE ET ARC DE L'ALMUDAINA.

CALLE Y ARCO DE LA ALMUDAINA.
STREET AND ARCH OF THE ALMUDAINA.

ARC DE L'ALMUDAINA.
ARC DE L'ALMUDAINA.

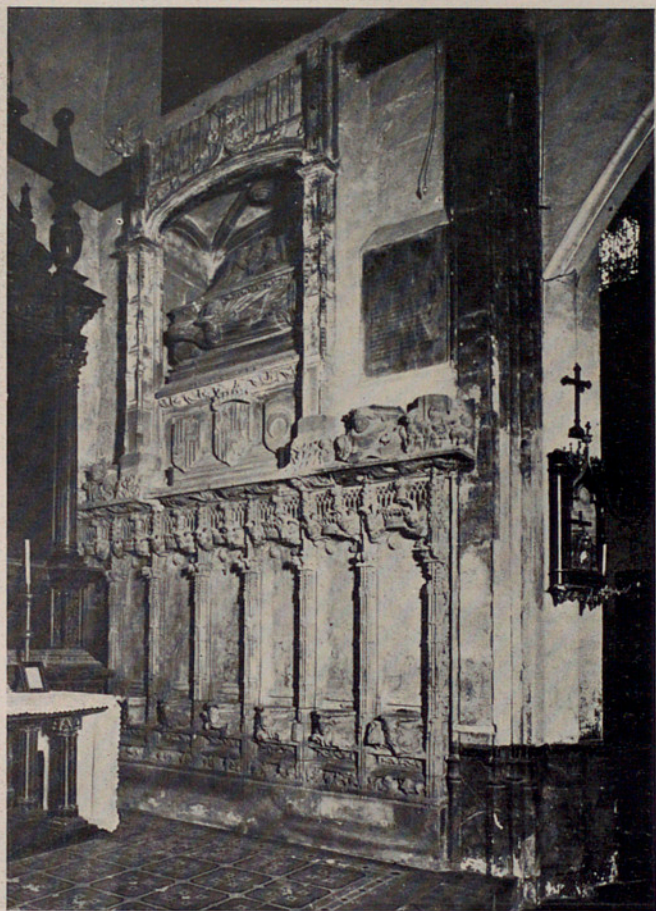
ARCO DE LA ALMUDAINA.
ARCH OF THE ALMUDAINA.

Cl. Truyol.

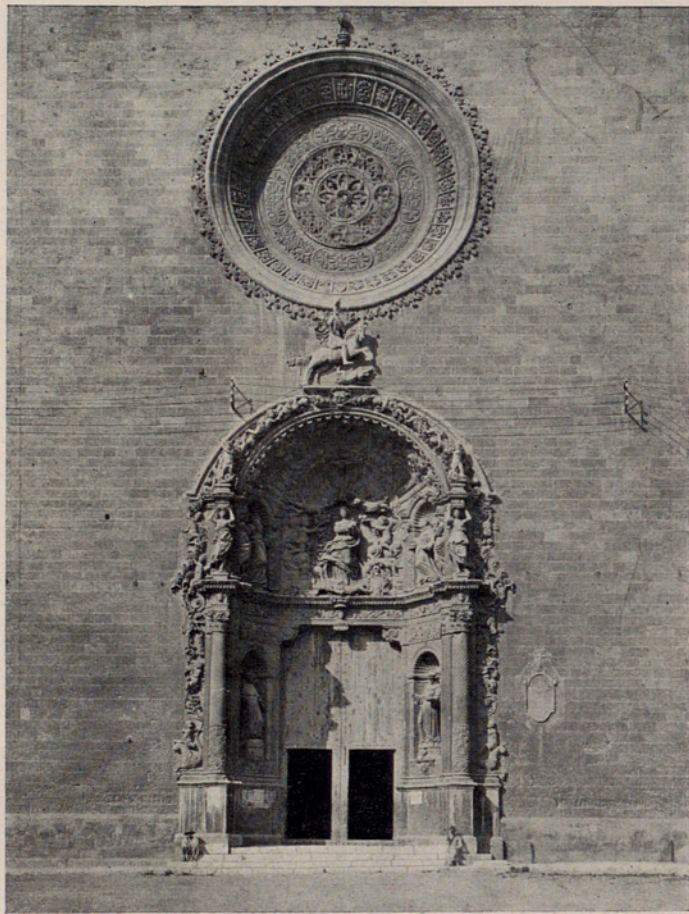
ESGLÉSIA DE SANTA CREU: CRIPTA DE SANT LLORENÇ.
IGLESIA DE SANTA CRUZ: CRIPTA DE SAN LORENZO.
EGLISE LA SAINTE CROIX: CRYPT SAINT LAURENT.
CHURCH OF THE HOLY CROSS: CRYPT OF ST. LAWRENCE.

Cl. Escalas.

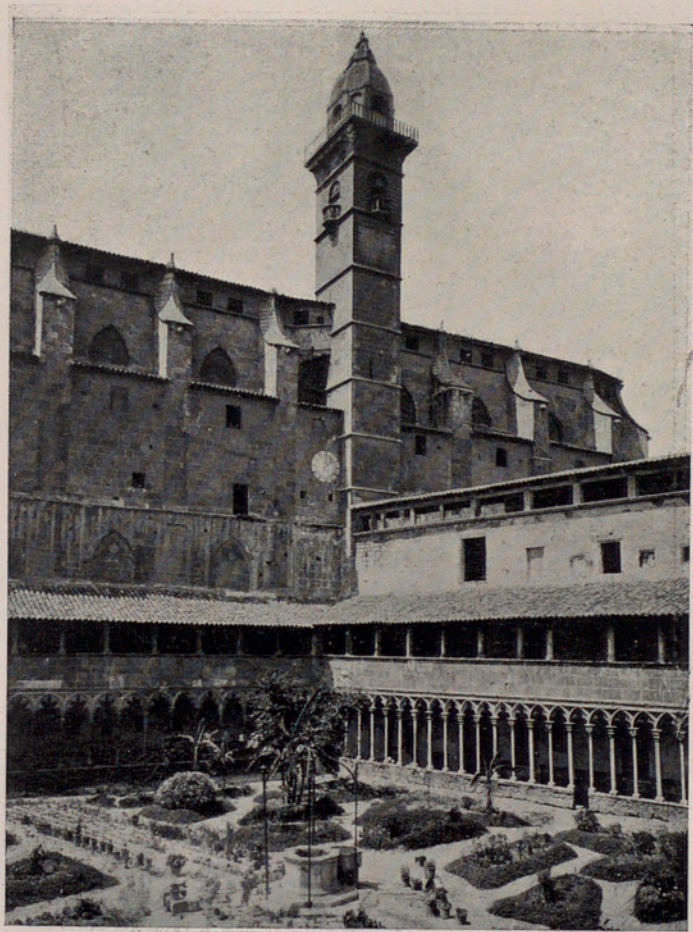
ESGLÉSIA DE SANT FRANCESC: SEPULCRE DE RAMON LLULL.
 IGLESIA DE SAN FRANCISCO: SEPULCRO DE RAMÓN LULL.
 EGLISE SAINT FRANÇOIS: TOMBEAU DE RAYMOND LULLE.
 CHURCH OF ST. FRANCIS: TOMB OF RAYMOND LULL.

Cl. Ruhan.

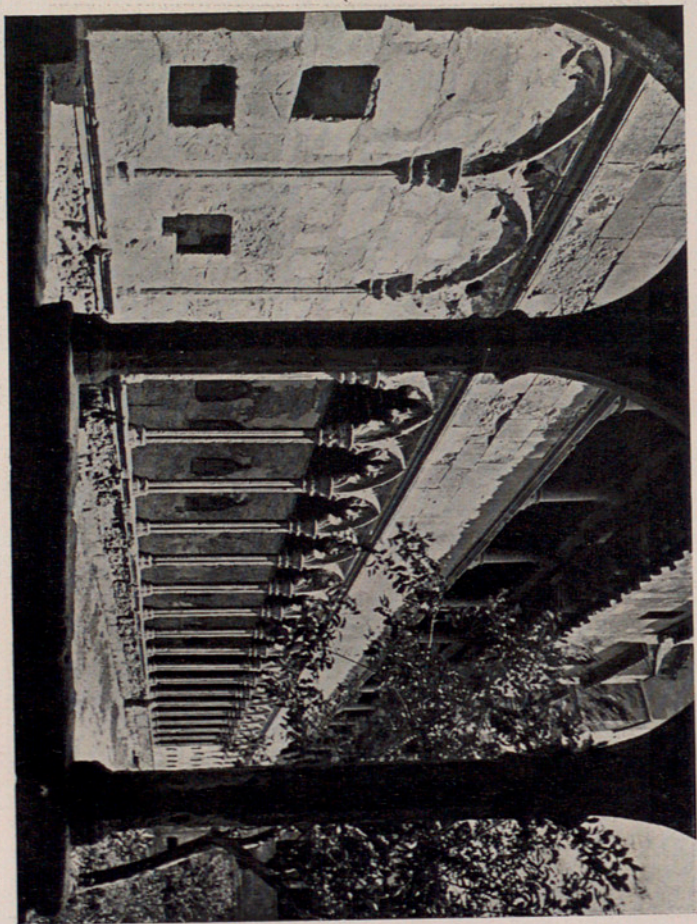

PORTAL DE L'ESGLÉSIA DE SANT FRANCESC.
IGLESIA DE SAN FRANCISCO: PUERTA.
EGLISE SAINT FRANÇOIS: PORTAIL.
CHURCH OF ST. FRANCIS: DOOR.

Cl. Truyol.

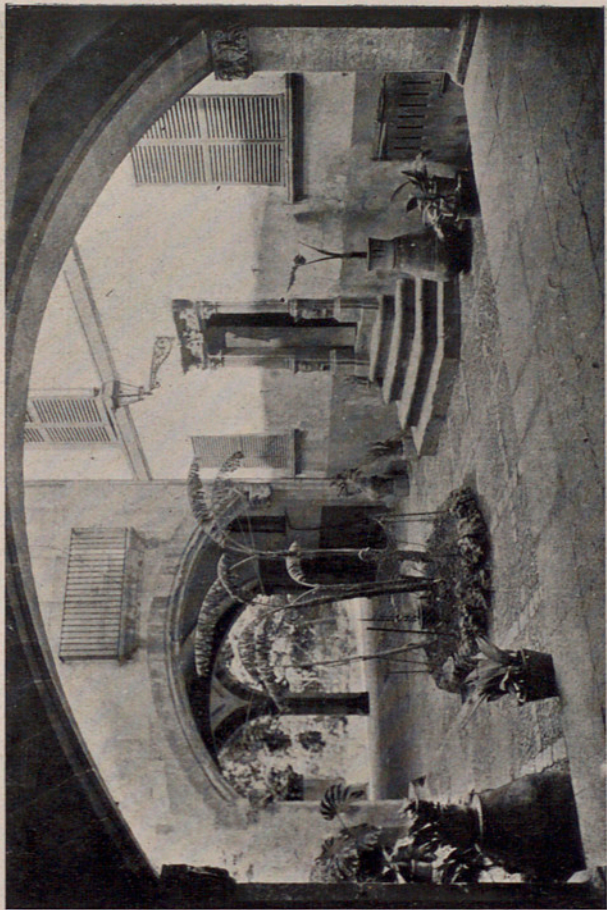

ESGLÉSIA DE SANT FRANCESC: CAMPANAR I CLAUSTRE.
SAN FRANCISCO: CAMPANARIO Y CLAUSTRO.
SAINT FRANÇOIS: CLOCHER ET CLOÎTRE.
ST. FRANCIS: BELL TOWER AND CLOISTER.

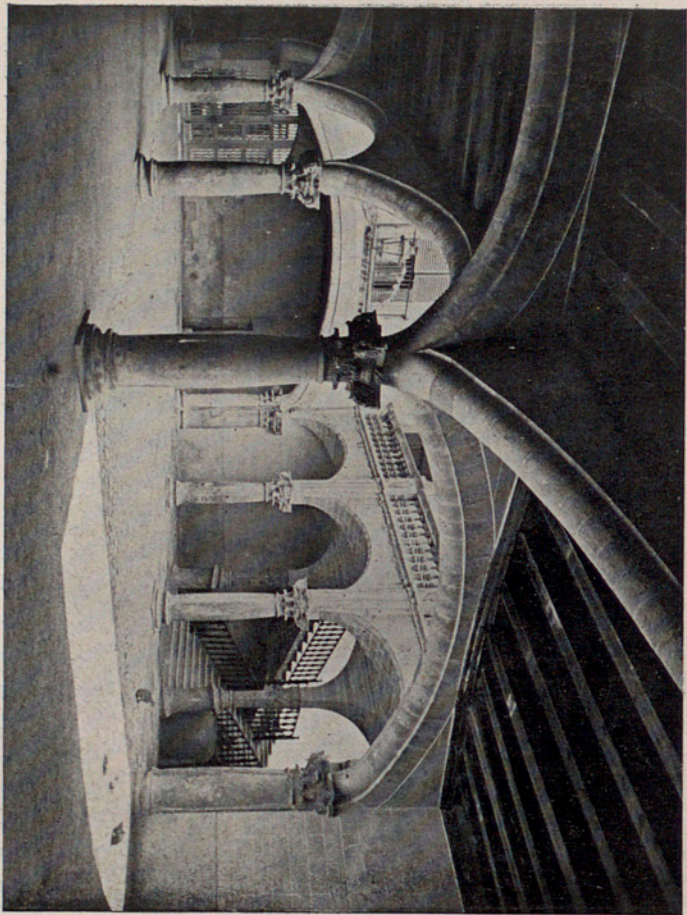
CLAUSTRÉ DE SAINT FRANCISCO.
SAINT FRANÇOIS: CLOISTER.

SAN FRANCISCO: CLAUSTRÉ.
ST. FRANCIS: CLOISTER.

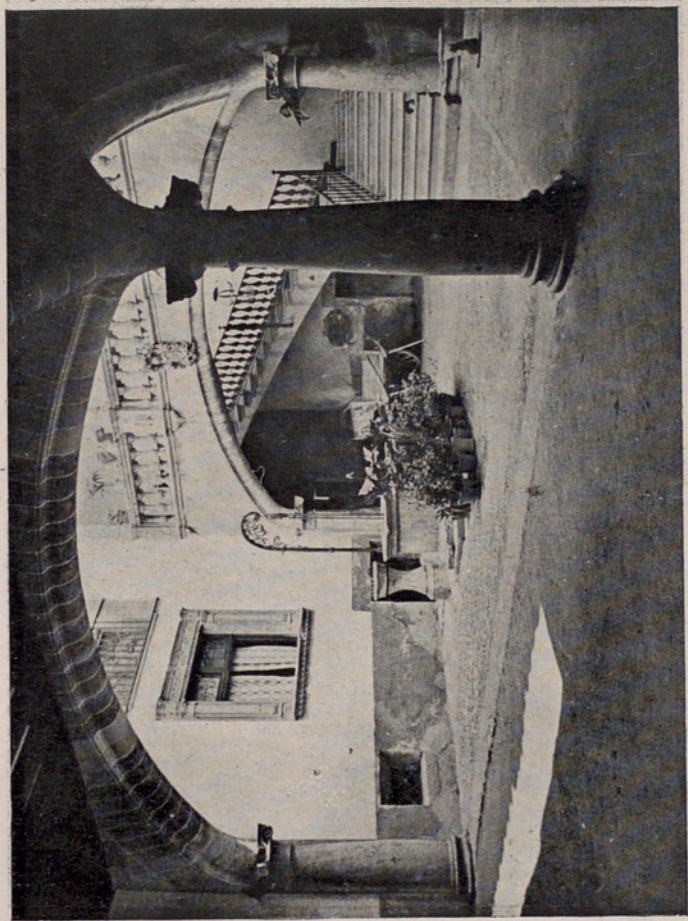
PATIO DE CA EL MARQUÈS DE LA CÈNIA.
COUR DE LA MAISON DU MARQUIS DE LA CÈNIA.

PATIO DE CASA EL MARQUÈS DE LA CÈNIA.
COURT OF THE HOUSE OF THE MARQUIS DE LA CÈNIA.

PARTI DE CA EL MARQUÈS DE VIVOT.
COUR DE LA MAISON DU MARQUIS DE VIVOT.

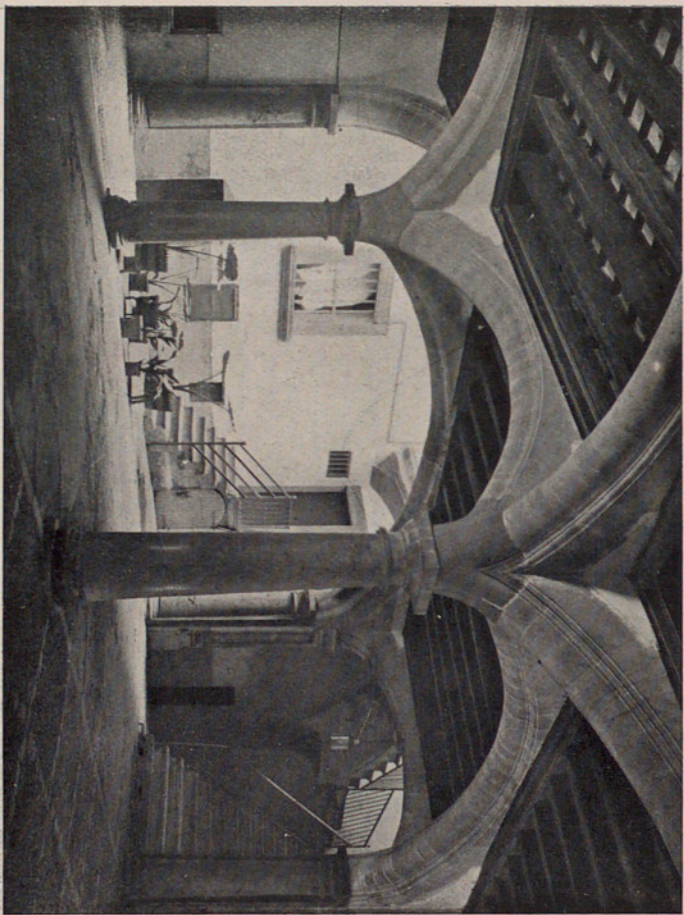
COURT OF THE HOUSE OF THE MARQUIS DE VIVOT.
COURT OF THE MARQUESS DE VIVOT'S HOUSE.

PATI DE CAN OLEZA,
COUR DE LA MAISON OLEZA.

PATIO DE CASA OLEZA,
COURT OF THE OLEZA HOUSE.

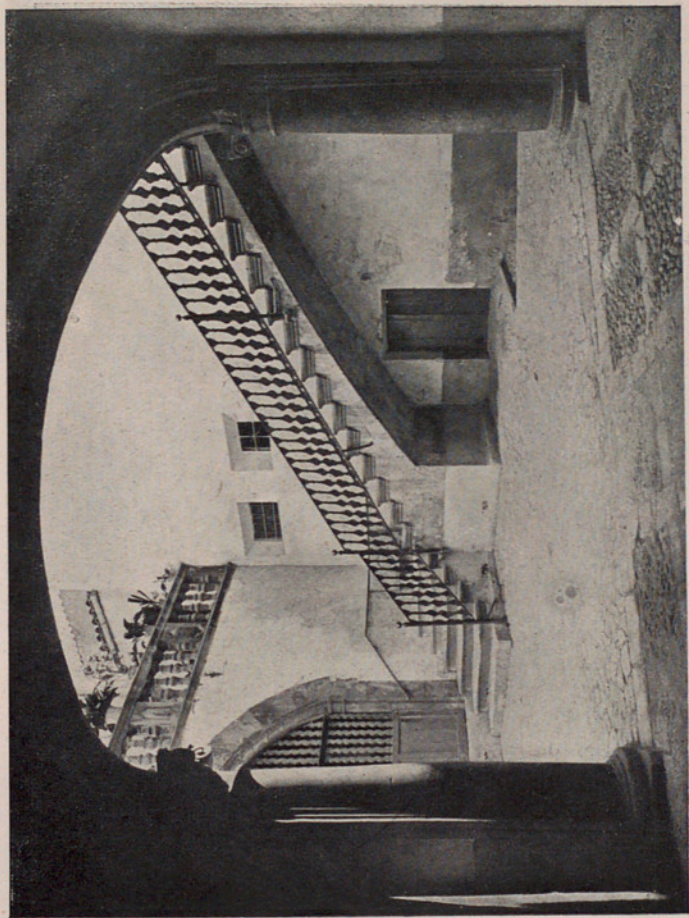
Cl. Vilaseca.

PATI DE CAN MARCEL.
COUR DE LA MAISON MARCEL.

PATIO DE CASA MARCEL.
COURT OF THE MARCEL HOUSE.

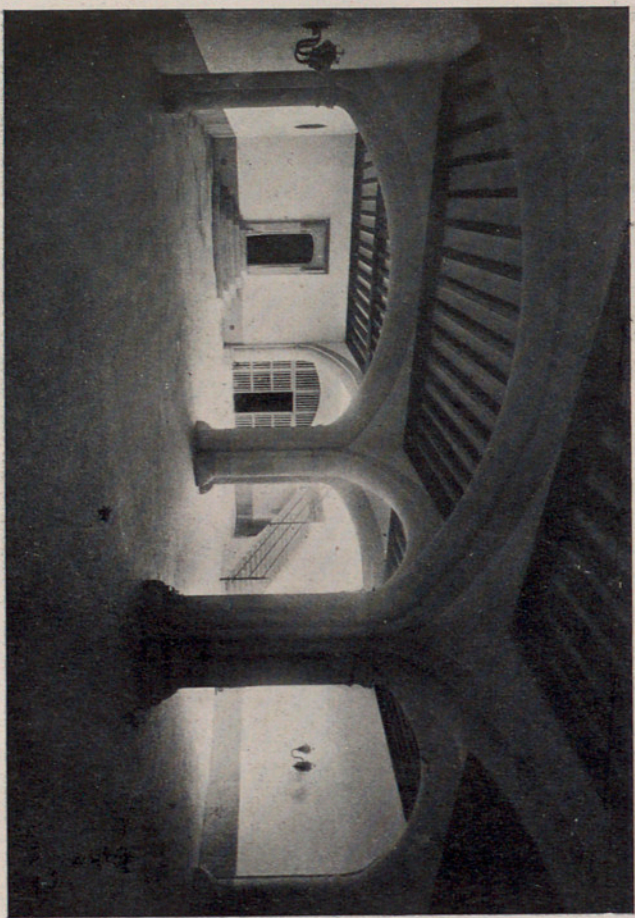
C. Escalas.

PATIO DE CAN RIBAS DE PINA.
COUR DE LA MAISON RIBAS DE PINA.

PATIO DE CASA RIBAS DE PINA.
COUR OF THE RIBAS DE PINA HOUSE.

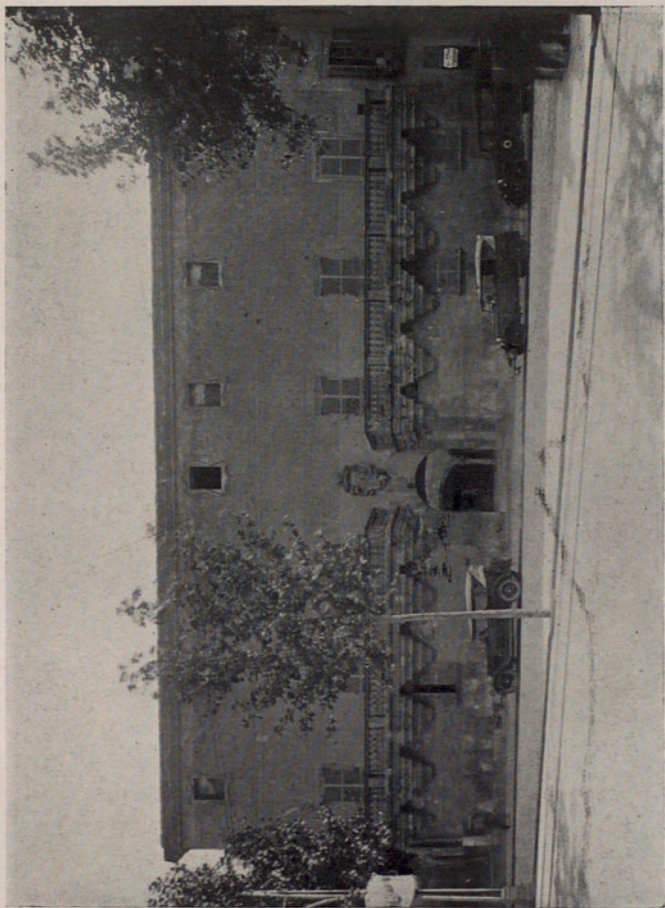
Ci. Vilaseca.

PATI DE CAN FONT I SHERT.
COUR DE LA MAISON FONT Y SHERT.

PATIO DE CASA FONT Y SHERT.
COUR OF THE FONT I SHERT HOUSE.

Cl. Rutlan.

CAN BERGA,
MAISON BERGA.

CASA BERGA,
BERGA HOUSE.

Cl. Rullan.

PATI DE CAN BERGA.
COUR DE LA MAISON BERGA.

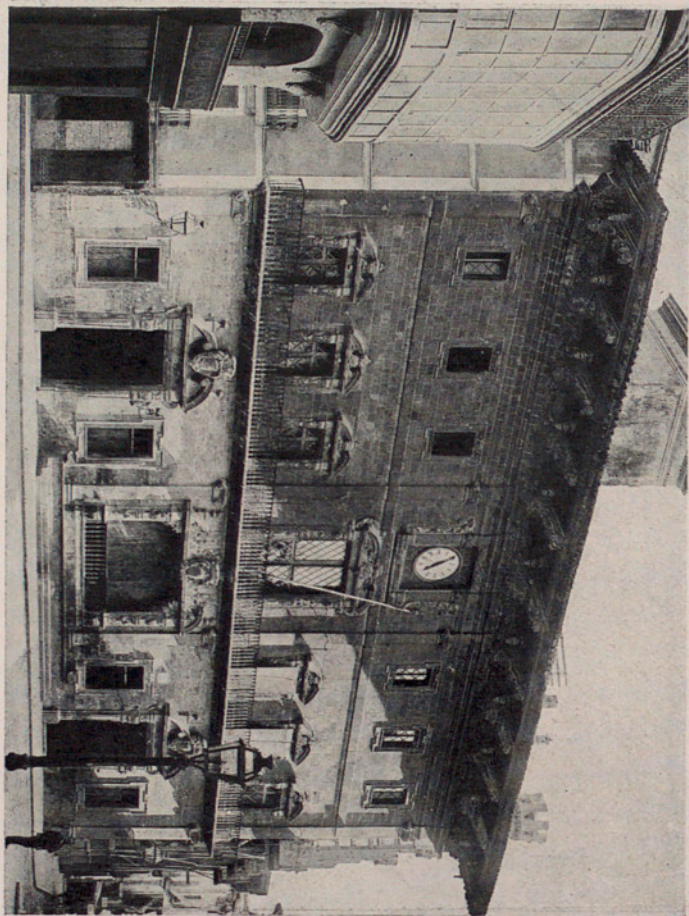
PATIO DE CASA BERGA.
COURT OF THE BERGA HOUSE.

Cl. Escalas.

PATI DE SANT ANTONI DE VIANA.
COUR DE SAINT ANTOINE DE VIANA.

PATIO DE SAN ANTONIO DE VIANA.
COURT OF ST. ANTHONY DE VIANA.

CASA DE LA CIUTAT.
HOTEL DE VILLE.

CASA CONSISTORIAL.
TOWN HALL.

CASA DE LA CIUTAT: VOLADA DE FUSTA.
CASA CONSISTORIAL: ALERO.
HÔTEL DE VILLE: AUVENT.
TOWN HALL: EAVES.

Cl. Truyol.

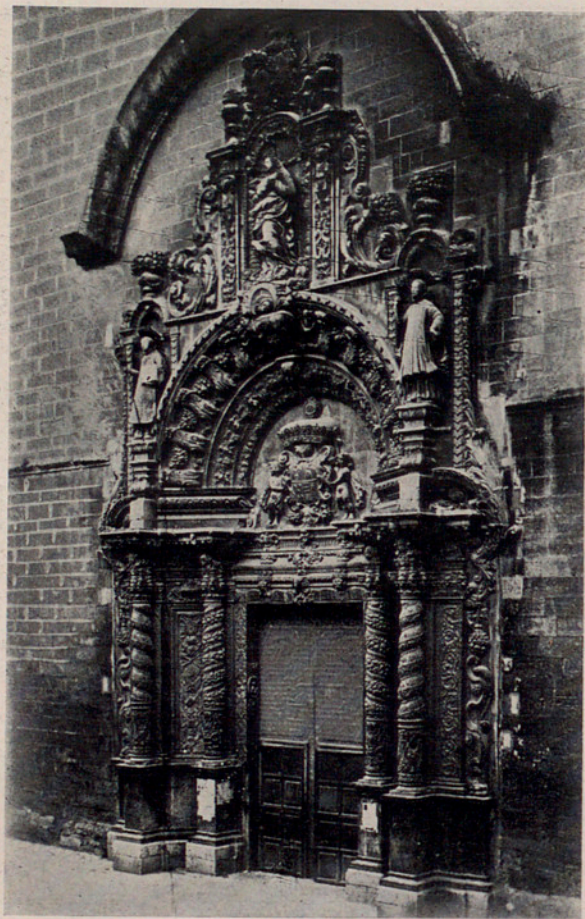
ESGLÉSIA DE SANT NICOLAU: CAMPANAR.
IGLESIA DE SAN NICOLÁS: CAMPANARIO.
EGLISE SAINT NICOLAS: GLOCHER.
CHURCH OF ST. NICHOLAS: BELL TOWER.

Cl. Duran.

ESGLÉSIA DE SANT NICOLAU: PORTAL.
EGLISE SAINT NICHOLAS: PORTAIL.

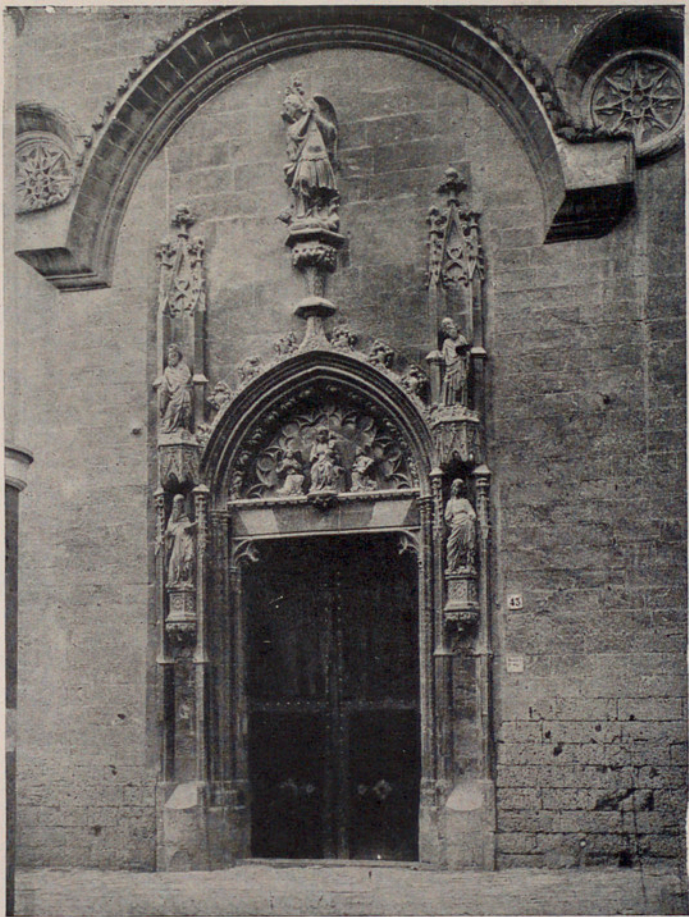
IGLESIA DE SAN NICOLÁS: PUERTA.
CHURCH OF ST. NICHOLAS: DOOR.

ESGLÉSIA DE MONTISSION: PORTA.
EGLISE DE MONTESION: PORTE.

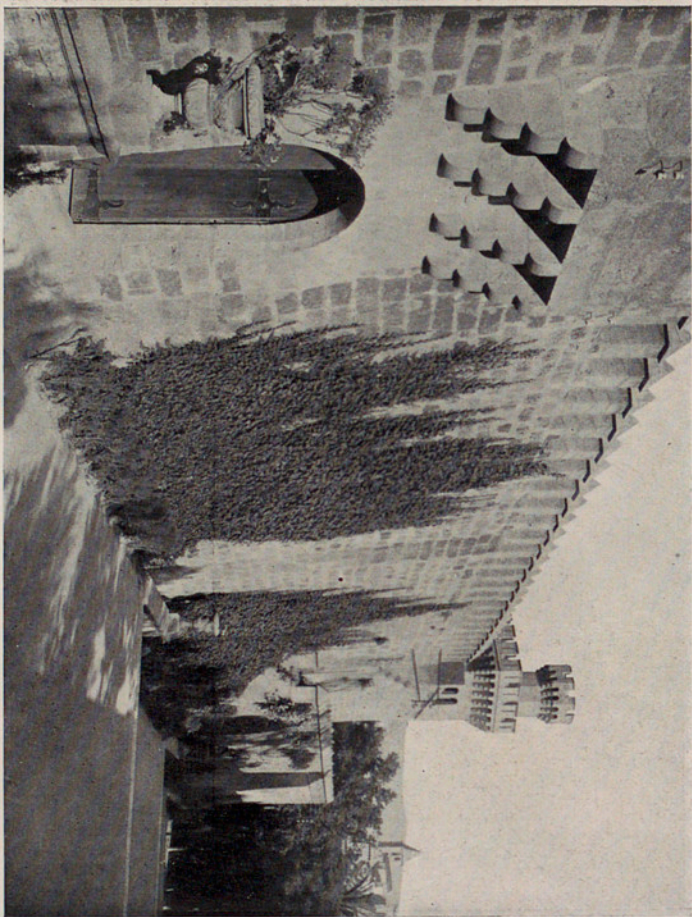
IGLESIA DE MONTESIÓN: PUERTA.
MOUNT SION CHURCH: DOOR.

Cl. Truyol.

ESGLÉSIA DE SANT MIQUEL: PORTAL.
EGLISE SAINT MICHEL: PORTAIL.

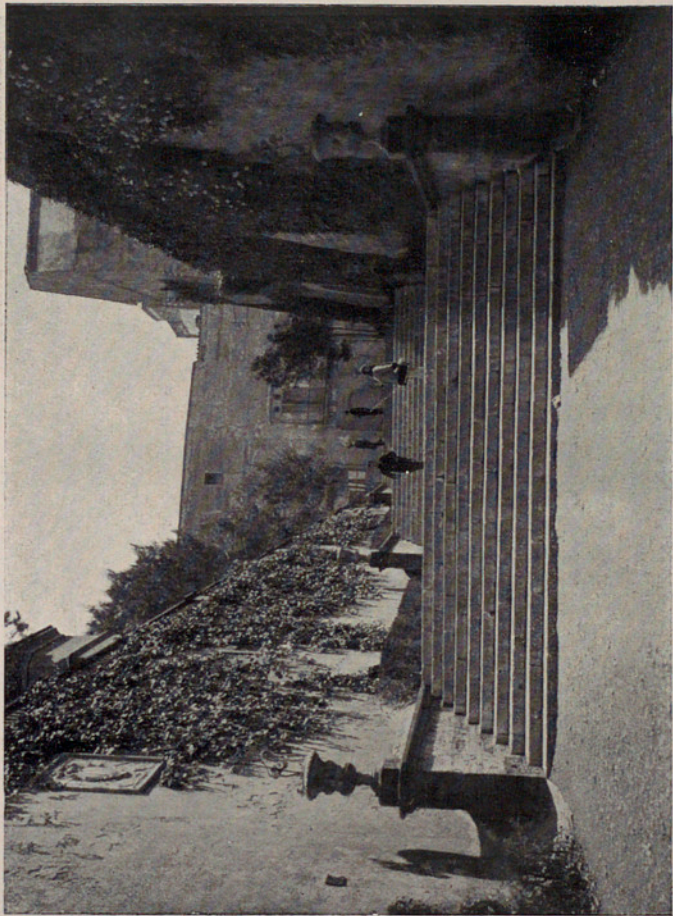
IGLESIA DE SAN MIGUEL: PUERTA.
CHURCH OF ST. MICHAEL: DOOR.

ESCALES DE LA SEU.
ESCALIERS MENANT À LA CATHÉDRALE.

ESCALERAS DE LA CATEDRAL.
STEPS LEADING TO CATHEDRAL.

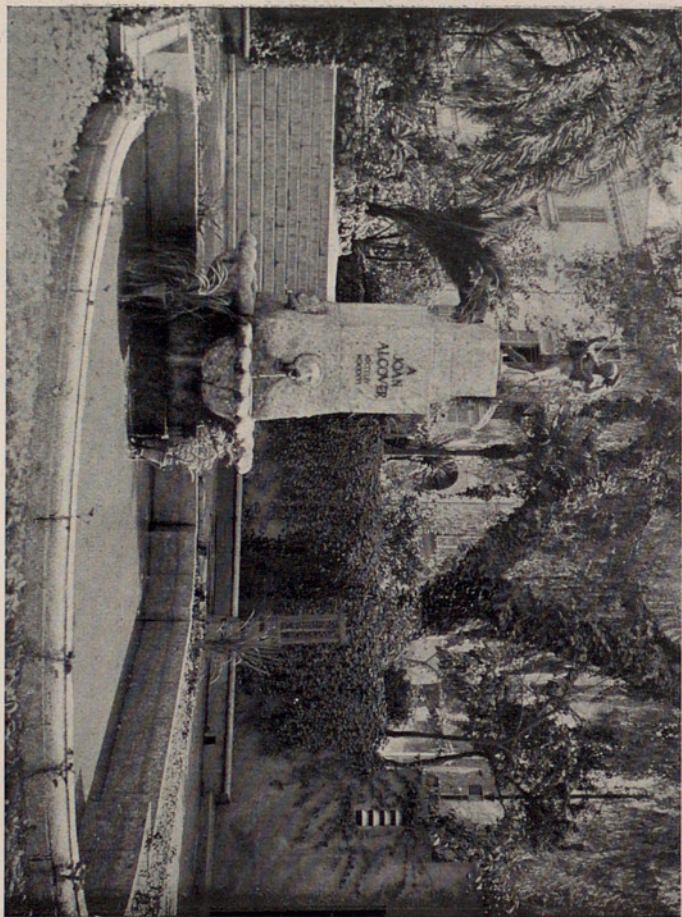
Cl. Duran.

ESCALES DE LA SEU.
ESCALIERS MENANT À LA CATHÉDRALE.

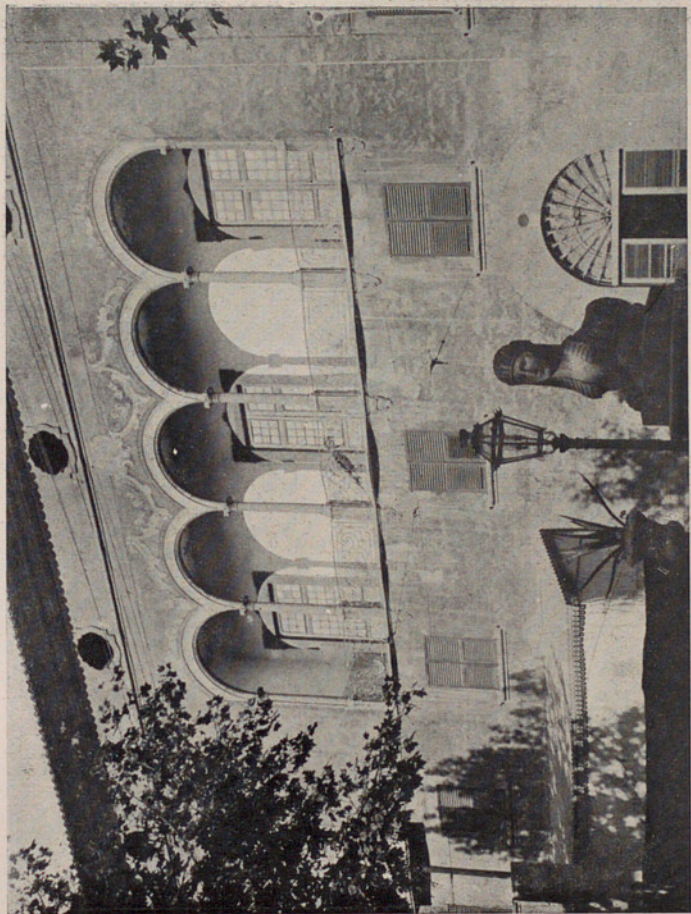
ESCALERAS DE LA CATEDRAL.
STEPS LEADING TO CATHEDRAL.

Cl. Truysol.

JARDÍ DE LA GLÒRIA: MONUMENT AL POETA
JOAN ALCOVER.
"GLÒRIA": MONUMENT AU POÈTE
JEAN ALCOVER.

JARDÍN DE LA GLORIA: MONUMENTO AL POETA
JOAN ALCOVER.
GARDEN OF THE GLORIA: MONUMENT TO THE
POET JOHN ALCOVER.

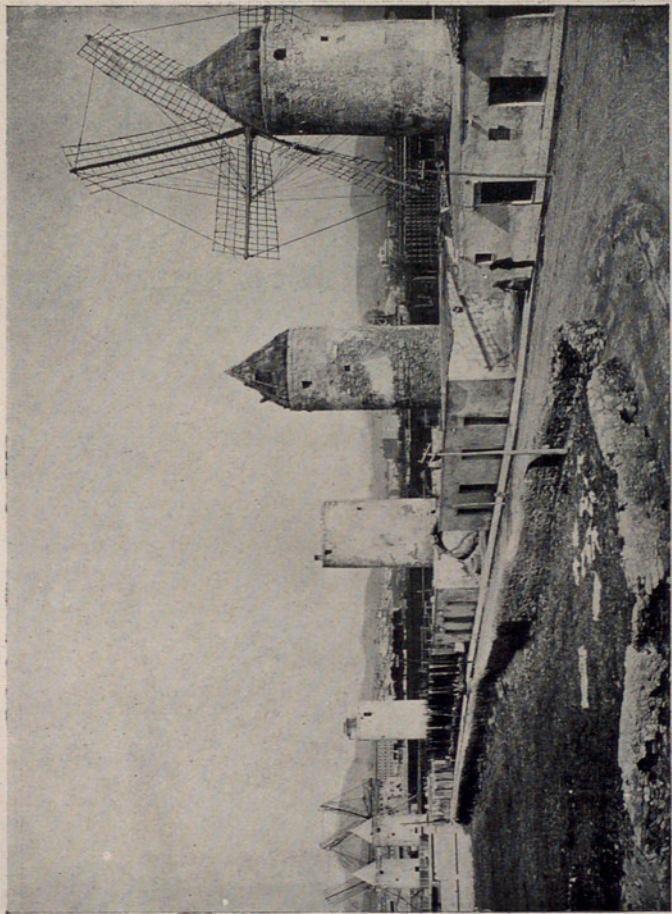

PALAU DEL MARQUÈS DE SOLLERICH: GALERIA. PALACIO DEL MARQUÉS DE SOLLERICH: GALERIA.
 PALAIS DU MARQUIS DE SOLLERICH: GALERIE. PALACE OF THE MARQUIS DE SOLLERICH: GALLERY.

Cl. Truyol

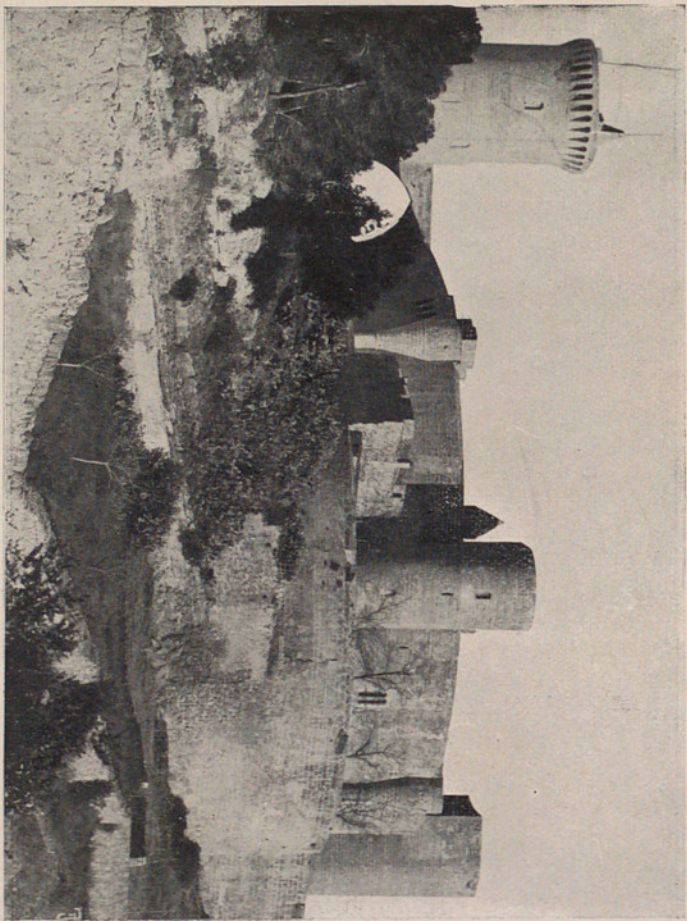

PATI DEL PALAU DEL MARQUÈS DE SOLLERICH.
 PATIO DEL PALACIO DEL MARQUÉS DE SOLLERICH.
 COUR DU PALAIS DU MARQUIS DE SOLLERICH.
 COURT OF THE PALACE OF THE MARQUIS DE SOLLERICH.

MOLINAR DE LLEVANT.
LES MOULINS DE LEVANT.

MOLINAR DE LEVANTE.
THE LEVANT WIND MILLS.

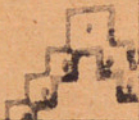

CASTELL DE BELVER.
CHÂTEAU DE BELVER.

CASTILLO DE BELVER.
CASTLE OF BELVER.

Cl. Trugol.

Monographs: Gine (Mallorca)

INSTITUT AMATLLER D'ART HISPÀNIC	
ID. BIB: 31978	
NUM. REG: 6206	

MIG C 066/7

R6206

INSTITUTO AMATLLER
DE ARTE HISPÁNICO

NÚM. 3. - PALMA DE MALLORCA